

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Va-yikra

Premsla, Yitshaq Itsaq ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

10

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10127

אחרי מות קדושים יה יש
יֵשׁוּעַ נַעֲשׂוּ לְפָנֶיכֶם וְלֹא
 תִּטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם : פ סדר קדושים
 יֵשׁוּעַ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר : נ דַּבֵּר אֶל־כָּרְעֵדָת
 בְּנֵי

תרגום אשכנזי קסג
 דִּי־הַ פֶּאָר אִיִּךְ אוֹיֹנְעֵאִיבֵט
 וואָרדן, פֶּעראונרִיִיגֵט אִיִּךְ
 נִיכֵט דורך דיאועלכע : אִיךְ
 דער עוויגע אִייער גאַטט
 (בעפֿעהלע אִיךְ דִּיעוּ!)
 יֵשׁוּעַ (א) דער עוויגע שפּראַךְ
 פֶּערגער צו משה
 וויא פֶּאָלגט : (ב) רעדע מיט
 דער געמיינע דער

תרגום אונקלוס

וְאֵת עֲבִידָא קְדֻמִּיכוֹן וְלֹא תִטְמְאוּ
 בָהֶוֹן אֲנָא יְיָ אֱלֹהֵכוֹן :
 יֵשׁוּעַ (א) וּמְלִיל יְיָ עַם־מֹשֶׁה לְמִימְרָא :
 (ב) מְלִיל עִם קָל קְנִשְׁתָּא
 רבני

רש"י

משמרת. להזהיר בית דין על כך : ולא תטמאו
 בהם אני ה' אלהיכם . הא אס תטמאו איכי
 אלהיכם ואתם כפסלים מאחרי ומה הנאה יש
 לי בכם ואתם מחייבין כלייה לכך נאמר אני ה'
 אלהיכם :
 יֵשׁוּעַ (ב) דבר א כל עדת בני ישראל . מלמד
 שנאמרה פרשה זו בהקבל
 מפני

באור

עוד , ולא תניחם להמשך, אחר חקית מזרים וכנען לחוקק חקים כאלה בארצי , לא כמו שאמ'
 ובמרתם אתם את חקתי ואת משפטי (פסוק כ"ו) , וזהו לבגלתי עשות מחקות התועבות אשר
 נעשו לפניכם ולא תעשו חקים של תועבות כאלו , וזה על הכלל , כי קניעות חקים במדינה
 מסור ביד זקני העם וזופטיו , ובפי' רש"י ז"ל ושמרתם את משמרת , להזהיר ב"ד על כך
 ויפה פי' : ולא חטמאו בהם , אפשר שהיא אזהרה על היסוד העובד בסתר , ואם הוא על
 הכ"ד , יזהיר בעבור עומאת הארץ שאם ישמאו בהם תטמא הארץ , כנ"ל (פסוק כ"ט) : אני
 ה' אלהיכם , פרשט ברשע הענין :
 יֵשׁוּעַ (ב) עדת בני ישראל , מלמד שנאמרה פרשה זו בהקבל , מפני שרוב גופי תורה תלוין
 בה , מפ' רש"י ז"ל , וכן הוא בת"כ , ולדעתי הטעם לפי שכל המצות שנאמרו בפרשה
 זו עד וידבר הסמוך כל ישראל חייבין בהן , ולא נתיחד בה מצוה לכהנים לבדן , ולפי שהן גופי
 תורה , ורובם נוהגים בכל שעה לשמור ולעשותן , כאמרה בהקבל , ואמר עדת ישראל , כי
 מלת עדת נופל על הכנסיה כלה כשמתכוין כלם לדבר אחד ועל דעת אחת כמו שבארנו (פרש'
 ז"ל) : קדושים תהיו , מלת קדושה היא המתעלות על דבר הפחות ממנו , ויש קדושות
 הרבה , כי המור מן התאות הנקלות מאד , כמו תועבת הזמה , והמאכלים האסורים , נקרא
 קדוש , שנאמר והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' (לקמן ד' ד"ו) , וזה כתוב בסוף הערות
 ומאכלות אסורות , ויש מתקדש משה , ויכרו קשה בשותר לו , שטוף בביאת כשו הרבות , ויהיה
 צבוכאי יין ובוללי בשד , וידבר דברי כבלה , ורמב"ן ז"ל קראו ככל בדרשות התורה , ויש
 מתקדש גם מאלה , ויוציא זמט בדברי חול וכל ענינו ל' אסוף ולכנס ועל עבודה רבה אשר לו ,
 וימעט בהגיון תורה ומחשבות אמת , וכן יש קדושה למעלה מקדושה , עד שאפשר שזכה
 להתקדש למדי , עד שלא יחשו לכל מקרי העולם הטובות והרעות , כי לבו קדוש ומתרומוס על
 הכל , ודבק באלהיו , וכמו שזכרה תורה (פרשה כ"א ו') , וסס אפשר בעז"ה , ולכן סתמה
 תורה ולאמרה קדושים תהיו , כל אחד כפי כח נפשו , יהיה פרוש ובגדל מפסיתיות ילרו הרע
 בעניו , ויתגדל ויתרומוס עליו , ויפה פי' רש"י ז"ל קדושים תהיו הוו פרושין מן העריות ומן
 העברה , שכל מקום שאתה מוכא גדר ערוה אתה מוכא קדושה , פי' דבריו לפי שהעריות יגד

תרגום אשכנזי

קדושים יט

דער קינדער ישראל'ן, זאגע
איהנען נעמליך, איהר מיסט
הייליג זיין: דען איד דער
עוויגע אייער גאטט, בין
הייליג: (ג) איין יעדער האבע
עררפורט געגען פאטער
אונד מוטער, אונד בע
אבאטע מונע

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
קְדוּשִׁים תְּהִיּוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ג אִישׁ אִמּוֹ
וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שִׁבְתֵּי

תשמרו

רש"י

תרגום אונקלוס

מכני שרת גופי תורה תליין נה: קדושים
תהיו. הו פרושים מן הערות ומן העבירה
שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה חתה מוצא
קדושה אשה זונה ותללה וגו' אפי' מקדשכם.
ולא יחלל זרעו אפי' מקדשו קדושי יהוה,
אשה זונה ותללה: (ג) איש אמו ואביו תיראו.
כל אחד מכם תראו אביו ואמו זהו פשוטו
ומדרשו

דבני ישראל ותיטרו להון קדישין
תהון ארי קדיש אגא יי אלקהון:
(ג) גבר טו אפייה וטן אבדיה תהון
דחלון וית יזמי שפיארי לי תטרון

באור

לב האדם נוטה אליו מאלד, מי שפרוש מהן, בידוע שיש בו כח קדושה ורוממות, ולכן נקמת
קדושה לכל עריות, וכן יתקדש משאר הפחיתות שהיזר טעה חליהן: כי קדוש אני ה'
אלהיכם, כאמרו והלכת בדרכיו (דברים ד' ט'), ואמרו ז"ל מהו קדוש אף אתה הי' קדוש,
ולכן היא מטה שתומה כי כוללת מיני קדושות רבות כמו שאמרו, וכל אחד מן ישראל חייב
צקדושות המפורשות בתורה, כמו קדושת העריות, וקדושות מאכלות אסורות, ואותן שאין
מפורשות כללות במאמר קדושים תהיו, וחייב בהן כל אחד כפי כח נפשו, והקדושה דק
השם הוא, לא בעבור דברים שהן פחיתות כי הוא אופן עד מרום וקדוש, כעלה לחין חקרנס
מודרכי הקדושים, לא אעפ"י שעה הכל בחכמה, ויסד בכל הדברים חקית קטועות, וס
צקדש דרכו לעשות נפלאות נגד חקית הטבע, כמו שעה רבות לזמן ישראל במצרים ועל הים
ובמדבר גם בארץ ישראל, וככה חייבים אתם להתקדש במתנה ובמעשה נגד טבע לבנכם,
לשמור תורתו ומצותי שהן בקדש, על כן אמר אלהיכם כמו אנכי ה' אלהיך, ובארנוהו בדמנה
צפי' ס' חכמת שלמה (פרשה ט"ו א'): (ג) איש אמו ואביו תיראו, החל בעיקר הראשון,
שידעו כי האדם נברא בכלם אהים, ושאין לדתו מקרה כלדת הנשמה לא בהשגת השם,
שחבר נשמה עליונה בגוף, להיות נפש חיה תחת השמש, והוא תקיט, בין בטוב לו בין נגד
לו, כי יש תקוה ואחרית לנפש האדם, וזו הגמול על כל דרכי האדם ומעשיו, ולפי שחזונו
שומפין ביגורתו, ועל ידם נעשה החסן העליון, וכמו אמרו קדמונינו ז"ל, לכן חייב במוראם
ובכבודם, אבל המכחיש במעלת כלם האדם ובהשגת וזכרו עליו, אין מקום לכל התורה ולכל
המצוה, גם לא יירא את אבותיו ושקול דעתו, כי אין דעת האדם מוכרעתה, שאם תאמר
יראם ויכבדם לפי שילדוהו וגדלוהו והטיבו עמו, לא יקיימנה רק מי שפי טיים טובים, אבל
בני עניים העטופים ברעב מנועוריהם, וכאשר גדלי שלמים אבותם מעל פניהם, ומתגוררים
בארצות באוסה כל, ובזמרים גות מחיים, סיוו טובה יכירו לאבותם, יאמרו אבותינו להנחתם
כוטו, ואחי לנו כי זלדונו, אבל היא מצות ה' בדרך הקדש, על כן אמר בדברות שניות כד
את אביך ואת אמך כאשר נדך ה' אלהיך (דברים ה' ט'), כלומר לא משקול דעתך, אלא
בעבור שניותך לעשותה, ולפי שקדושת המשנה הזאת, יסוד התורה והמצוה כלה, הקדישוה
לכל, וכן חתם נה והאנת לרעך כמוך, ואם אמרש: איש, כל איש מכם תיראו אביו ואמו,
והרלפי פשוטו, מפי' רש"י ז"ל, וגם יש בו מדרש חכמים הוצא בפרשו: תיראו, יראת

כבוד

קדושים יט

תשמרו אני יהוה אלהיכם : ד אל תפנו אל האילים ואלהי

מסכה

תרגום אשכנזי קסד

מיינע רורחעשאגע : איך , דער עוויגע , אייער גאט ! (ד) האלטעט איך ניכט צו דען גאטצען , אונד

ר ש י

תרגום אונקלוס

תשמרו אנא יי אלהכון : (ד) לא תתפנו ב תר טענו ודקלו דמתכא

ומדרשו אין לי אלא איש אשה מיין כשהוא אומר תיראו כרי כאן שנים אם כן למה כאמר איש שהאיש ספק בידו לעשות אבל אשה רשות אחרי עליה : אמו ואביו תיראו . כאן הקדים אם אלא לפי שגלוי לפניו שהנן ירא את אביו יותר מאשר ובכבוד הקדים אכלאם לפי שגלוי לפניו מהנן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמדלתו בדברים : ואת שבתותי תשמרו . סוף שבת מורא אב לומר אף על פי שההרתך על מורא אב אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל מצות : אני ה' אלהיכם . אתה ואבך חייבים בכבודי לפיכך לא תשמע לו לבעל את דברי איוהו מורא לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו . ואיוהו כבוד מאכיל ומסקה מלביש ומנעיל מכניס ומניח : (ד) אל תפנו אל האילים לעבדם . אילים לשון אל כלא הוא שאוב , ואלהי מסכה . תפלתן אילים הם אם אתה פונה אחריהם

בוסף

ב א ו ר

כמו שאמרו ו' איוהו מורא לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו , כמו את ה' אלהיך תירא (דברים י' כ'), שמדבר על יראת הומויות , ובאמרם ו' הקים מורא בפואם למורא המקום , וכבר יסדנו בם' גן בעול (בית א' חלון ט') שכל לשון מורא שאין לבניה או לאחריה אית מ'ס , כלם על יראת כבוד ורוממות : ואת שבתותי תשמרו , זהו העיקר השני , שידעו כי השם ברא את העולם ואין בכחו הגדול , ונתן לכל דבר חוקו כפי השטח חכמתו , ולכן אם ירצה ויכל לשטת מעשיו , והן הן דרכי הנפלאות לעינינו , כי מה' יאכלא דבר , ומי שמכחש בזה כופר בתורת ישראל , שמצותיה טסודות על הנפלאות , והעיקר מצות השבת , כי אית היא כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ , וכמו שאמרו (חולין דף כ' ע"א) , גם כל המועדים נצטוו על זכר נפלאותיו אשר עשה , ולכן אחר איש אמו ואביו תיראו סוף ואת שבתותי תשמרו , וכן סמכין בעשרת הדברים : השמרו , במחשבת הלב , וכן כל שמירה שבמקרא , כמו ואביו אמר את הדבר (בראשית ל"ו י"א) , וזרה על תביעות הדבר , כמו שזמר הוט שלא יאבד , כן האדם שומר בלב מה שמסקה נפשו בו , והשומר עושה , כדרך שמרתם ועשיתם (דברים ד' ו) , ומורא האבות במחשבת הלב , גם במעשה לא יסתור דבריו ולא יבזהו וכמ"ס , וכן שמירת השבתות במחשבת הלב , גם במעשה שלא יחלל איתם : אני ה' אלהיכם , אני ירתי עולמי בחכמה , ואני ירתי רוח אדם בקרבו , ולפי שאני אלהיכם עושה נפלאות למוענכם , וקדשתי אתכם לי , טיית אתכם לקדש שבתות , ולירוא השבתות : (ד) אל תפנו אל האילים , והו העיקר השלישי , שידעו רוממות השם כי מורא וקדוש הוא , ויאמינו בו כדרך אמת , ואל ישתבשו במחשבתם לפנות אחרי האילים , ומלת אילים הכפל מן אל , וטפל על כל דבר שאינו במציאות ואין בו מועיל , ודאיה הן רופאי חלל כלכם (איוב י"ג ד') , על כן הוא אסוד עשמת הע"ז , כמו כי כל אלהי העמים אילים (תהלים צ"ו ה') , ועל כן אסודו שאין האוהרה הזאת לבד על עבודת אילים , שא"כ אין תקוה אחר ישרא אבות ושבת , אבל כוללת גם קדושת מושבת אדם באמונתו , שיהיה הכל נדעט נכונה כפי הדעות שקבל מפי התורה והנביאים והתולדות הנאמנות שיוציא מהן תקול דעתו , ולא יפנה לבנו אחר ההבלים ודברי סכלות שיאמינו בהן הסכלים ועקשי לב , ככלל זה כל ההבלים שיקראו בלעז (אברגליובן) , שאין להן יסוד בדעת האדם , והדבק בהן לסוף יאסוד תועה על ה' , כמו שיתבאר , והו מה שאמרו רבותינו א תפנו , א מדעתכם : אטו , כלב , כמו ואם יפנה לבנך (דברים ל"ו י"ז) , אשר לבנו פונה (ס' כ"ט י"ז) : ואלהי

מסכה

תרגום אשכנזי

קדושים יט

אונר מאט איך קיינע אכ
גאטטער הויז ערצט : איך
דער עוויגע אייער גאטט !
(ה) ווען איהר פריידענמאל
דעם עוויגען צו ערהרען
האלטעט, זא האלטעט עו
זא, דאס עו איך צור גע-
נארע אנגענאממען ווערדע :

מִסִּכָּה לֹא הִעֲשׂוּ לָכֶם אָנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ה וְכִי תִזְכְּרוּ
זְבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לְרִצְוֹנְכֶם
תִּזְכְּרוּ: ו בַּיּוֹם זְבַחְכֶם יֵאָכֵל

וממחרת

אונר

(ו) און דעם טאגע אייערו פריידענמאלו,

תרגום אונקלוס

רש"י

סופך עשה אותם אלוהות : לא תעשו לכם
לא תעשו לאחריים ולא אחריים לכם ואת לא
תעשו לעצמכם אבל אחריים עושין לכם הרי
כבר נאמר לא יהיה לך לא שלך ולא של אחריים :
(ה) וכי תזכרו וגומר : לא נאמרה פרהה זו
אלא ללמד שלא תהא זכיחתן אלא על מנת
ליאכל בתוך הזמן הזה שאם לקבוע להם זמן
קרבנו וגומר : לרצונכם תזכרוהו . תחילת זכיחתו תהא על מנת נחת רוח שיה' לכם לרצו
שאם תחשבו עליו מחשבו' פסול לא ירצה עליכם לפני : לרצונכם . אנפיינזימטו בלש
(מבואר שמות כ"ה ב') זהו לפי פשוטו . ורבותיט למדו מכאן למתעסק בקדשים שסמ
שנריך שיתכוין לשמוע : (ו) ביום זבחתם יאכל . כשתזכרוהו תשקטוהו על מנת זמן זה שקבעת
לכם

דַּמְתְּבָא לֹא תַעֲבִדוּן לְכוּן אָנִי
אֱלֹהֵכוּן : (ה) וְאִרִי תִבְסוּן נִבְסַת
קוּדְשִׁין קְדָשִׁין לְרַעוּא לְכוּן תִּבְסוּעִיהִי
(ו) בַּיּוֹמָא דִּיתְגַּבֵּם יִתְאָכֵל וּמִיּוֹמָא

אונר
וממחרת

באור

מסכה לא תעשה לכם, מסכה היא של כסף חהכ שהם נתכים בדפוס, והן הכלמים, ומסכה
מסכה ולא פסל עץ ואבן, וכמו שזכר בעשרת הדברים, כי אם יהיר על ע"ז גמורה, וכי
ש על ראש המקרא, שמהיר על מחשבת אלילים, שנכללן דמויות והכלים, ולפי שמה המ
לעשות דמות כרובים מזהב, שמה ידמה איו מחשבת הכל, ויעשה מסכה לשם גטוה על
הזהיר על המסכה, וכל שכן פסילי עץ ואבן, ויתפרש מלת לכם כפשוטו, אעפ"י שכפי מחשבת
עשה לכבוד השם, וכן אלהי מסכה לא תעשה לך (שמות ל"ד י"ז), עם המאמין בה' ידבר
דומך לו שמירת שבת ומועדים כמו כאן, וכן לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא קע
לכם (שם כ' כ"ב), הכל על טעם אחד, ומקרא זה אטו למדין שהטובה אל מחשבות הכל
לסוף ישתבש גם בעיקר ויעשה מסכה, וקרב לזה אמרו רבותיט בת"כ, גם רש"י ו"ל כ
תחלתן אלילים הם, ואם אתה פונה אחריהם, סופך עשה אותם אלוהות : אני ה' אלוהי
בשגב מחשבות כל קוסב, גם בהר סיני לא ראיתם כל תמונה : (ה) וכי תזכרו, זהו העו
הרביעי, על קדושת המכות, שידעו כי מועסיהן כשגבים מועשים הללו בעמון כשכעשים בחול
ולכן יעשים בדת נטונה ובהדרת קדש, ובכל המטות עיקר הכל כונת הלב והמחשבת הנטונה
כאמור ו"ל דחמנא לבא בעי, אבל לפי שאין בכלן גם אחת שתפסל בכוונה של הכל או ש
על המעשה בעבור גטת המחשבה לבד הפטיל, שאם חשב בקרבן מחשבת חן לזמנו האוכל
אפילו בזמנו חייב ברת, לכן זכר אותה כאן בעניני הקדושות : זבח שלמים, מפורש (ש
ג' א'), ודין פגול ונותר טוהג בכל הקרבנות, אבל זכר שלמים, שנשחן נאכל לבעלים
אדם ובכל העיר, גם קלים מקרבן חודה, שאינו נאכל אלא ביום קרבנו, ויבוא להדו
לצבא חולין, על כן חייב כאן על אכילתן ברת אם חשב לאכלן חן לזמנו, וכל שכן תודה
יותר קדשי קדשים שאין נאכלין אלא לזכרי כהונה לפני מן הקלעים : לרצונכם חוכחה
שהא כונתכם שיהא לרצון לכם, שתערב לה' מנחתכם, ותנהגו גם בקדושה כמנהג
האמור

קדושים יט

תרגום אשכנזי קסה

וּמִמְחֲרַת וְהַזְנוֹתָר עַד־יוֹם
הַשְּׁרִישִׁי בַּאֵשׁ יִשְׂרָף: ז וְאִם
הָאֵכֶל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁרִישִׁי
פְּגוּל הוּא לֹא יִרְצָה: ח וְאֵכֶלֶיךָ
עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אָרַתְךָ יְהוָה

אונד טאגו דרויף, מאג דא-
פאן געגעסען ווערדען: וואו
אבער ביז אויף דעם דריטטען
טאג איבריג בלויבט, ווערדע
פערברענגט: (ז) האט אבער
אם דריטטען טאגע נאך דא-
פאן געגעסען ווערדען זאל-
לען: זא איזט עז פערווארפן,
אונד ווירד ניכט צו גענארען
אנגענאמען: (ח) ווער דאפאן איסט, האט זיינע שולד צו טראגען, דען ער האט
אין הייליגטהום דען עוויגען ענטווייהט: דיאזעלבע

תרגום אונקלוס

רש"י

וּמִיּוֹמָא דְבִתְרוּחֵי וְדִישְׁתָּאָר עַד יוֹמָא
תְּלִיתָאָה בְּנִרְאָא יִתְקַר: (ז) וְאִם
אֲתֵאֵלָא יִתְאָכֵל בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה
מְרַחַק הוּא לֹא יְהִי לְרַעְנָא:
(ח) וְדִיִּכְלִינִיה תּוֹכִיחַ יִקְבִּיל אַרְיֵית
קוֹדֶשָׁא דִּי אַחִיל

לכס כנר: (ז) ואם האכל יאכל וגו'. אם
איט ענין לחן לזמנו שהרי כנר כאמר ואם
האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגומר תנהו ענין
לחן למקומו יכיל יהיו חייבין כרת על אכילתו
ת"ל והקפס האוכל' ממש עוכה תשא ממש ולא
מחבירו יאל הכשט במחשבת חן למקומו:
(ח) ואוכליו עונו ישא בכותר גמור הכתוב
מדבר

באור

המטרה בכתיב המעוף, וכן יקריב אותו לרצונו לפני ה', ומבואר למעלה (פרשה א' ג')
וכן סי' רש"י ז"ל: לרצונכם, אכפאזימינטו בלע"ז, [כמו אפאזומענט, בל"א (בועכפטיגונג,
וואהלגסאללין)], והו לפי פשוטו, אבל רש"י ז"ל פי' לרצונכם, שיהא תמימים לסמיכה
ולכל משפטיו של קרבן וכמו שפרש והולך, ואיני רואה שזכרו בענין זה: (ז) ביום ובחכם
יאכל, זהו פירוש של לרצונכם תזבחוהו, שתחשבו בלבנכם שנשט בדרך הקדש לאכול הבשר
ביום זבחתו, או ממחרת אם אינו יכול לאכול כלו ביום ההוא, אבל הותר ממש עד יום הג',
אעפ"י שעודט טוב למאכל, לא יאכל עוד ממש, כי ישרף באש, והו פשוטו של מקרא, וכן
אמרו רבותינו, שלא בא ללמד אלא שלא תהא זבחתו אלא ע"ו לאכול ממנו תוך הזמן הזה,
שאם לקבוע להן זמן אכילה כנר כאמר ואם כנר או כדבה וגו' (לעיל ז' ט"ז): יאכל, מטה שן
המוכר: ומטחרה, אם לא יכלת לאכלו כלו ביום ראשון, ומלת מחרת אינו נוסף רק על
היום בעד השמש במרומים, אבל יום הנאמר בקרבנות כ"ד שעות, לכן ביום זבחכם עם הלילה
שלאחריו, ולא כן מחרת, וכנר דברטו על זה (לעיל ז' ט"ז): באש ישרף, בבקר של יום
השלישי: (ז) ואם האכל יאכל, כנר כאמר כן בפרשת טו (שם י"ז) ושם פרשטו, והוכחנו
שכפי פשט הכתוב אינו מדבר אלא במחשבת שמיטה לאכול מזבח ביום השלישי, ואז פגול
יהיה, והאוכל ממש אפילו בתוך זמנו חייב כרת, וכן כאן שאמר ואם האכל יאכל ענינו ואם
נזח להאכל ביום השלישי, וזה ההפך מן הכתוב שלפניו שאמר שיזבחוהו להאכל ביום זבחו
ומחרת, אלא לפי שכנר כאמר שם, אמרו רבותינו אם אינו ענין לחן לזמנו, תנהו לחן
למקומו, אם חשב כן בשעת זבחה הרי הוא פסול, שהשם הנדיל אכילתו בשם קדש מאכילת
בשר חולין בקביעת זמן אכילתו, ובקביעת מקום לשמיטתו ולאכילתו, לכן מחלל בזמן ובמקו':
פגול, פרשטוהו (שם שם): לא ירצה, לא יעלה לרצון לפני ה', ולא יהיה לרצונכם:
(ח) ואכליו עונו ישא, אעפ"י שלמדנו מכאן חן למקומו באם אינו ענין, אין אוכליו בכרת,
כמו שלמדנו רבותינו מן המקרא, אבל הכתוב היה מדבר על האוכל מותר ביום השלישי, ובאוכל
פגול

תרגום אשכנזי

קדושים יט

דיאזעלבע פערזאן, זאלל
אויז איהרער נאציאן אויז
געראטטעט ווערדן: (ט) ווען
איהר אייער פֿעלד אָרנדעט,
זאללוט דוא דאָז ענדע דיינען
פֿעלדען ניכט פֿאַללענדען
אַבאָרנדטען: אויך וואָז איין
צעלן פֿאַן דער אָרנדטע אַב
פֿאַללעט ניכט אויפֿלעזען:

חֲלַל וְנִכְרַתְהָ הַנֶּפֶשׁ הַזֶּה הוּא
מִזְעִמָּה: וּבִקְצֹרְכֶם אֶת־קִצִּיר
אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ
לְקַצֹּר וּלְקַט קִצִּירָהּ לֹא תִלְקֹט:
וכרמך

אין

פֿאַללעט ניכט אויפֿלעזען:

ר ש י

תרגום אונקלוס

אחיל וישתצי אִשָּׁא ההוא טעמיה:
(ט) ובקצורכוון ית חצדא דארעכוון
לא תשצי פאתא דחקלך לטחצד
ולקטא דחצדך לא תלקט: וכרמך

מדבר ואיט עטש כרת על הכשחטחון למקומו
שכבר מעטו הכת' וזה בנותר גומר מדבר
ובכח' כריתות למדוה מנ"ש: פגול מתועב
כמו ומרק פגולים כליהם (ישעיה ס"ה):
(ט) לא תכלה פאת שדך. איניש פאה בסוף
השדה: ולקט קצירך. שכלים הנושרים בשעת
קציר' אחת או שתי אבל שלג אינן לקט:
לא

באור

פגול תך זמנו, סתם ואמר והנפש האוכלת מומט עונה תשא, ולמדו מכאן עון עין שחייב כרת:
ואכליו, לפי פשוטו כל אחד מאכליו עונו יוא: עונו, שמש רעה על מנת השם, והקל
בקדשו, וכבר פרשנו מלת עון (לעיל ד' א'): קדש ה' חלל, דמיה במחשבתו כמו שאין רע
לאכול בשר חולין ימים רבים, כל זמן שהוא טוב למאכל, כן בשר קדש, והוא קדש ה' חלל,
ולכן ונכרתה: (ט) ובקצורכם את קציר ארצכם, זהו העיקר הסמישי יזהיר על קדושת
הארץ, גם בדברי סול, כאשר יקצירו את קצירם, יעזבו מהן לעניים, ודבר זה טיהר לבד
בארץ אשר השם שוכן בה, כמו שטרה והארץ לא תמכר לעמיתות כי לי הארץ וגו'
(לקמן כ"ה כ"ג), כן טיהר על תבואת הארץ לתת מהן מתנת עניים, ומלת בקיורכם, פעל
מין הקל, והיה ראוי להיות הקוף בקמן קטן, כמו שאמר ראב"ע ז"ל: קציר, התבואה כשהיא
בשולה וראויה להקצר בקראת קציר: לא תכלה, כמו ויכל עשה את העלאכה (שמות מ"ג),
שהוא גמר הדבר, וכן לא תכלה לגמור הקציר כלו לעצמך, אלא הנח מומט חלק לעניים,
והחלק הזה יהיה בפאת השדה בסוף השדה, באחת מפאותיו, שכלן סוף שדה הן, וזה
ההבדל שבין רוח ובין פאה, אט אומרים רוח נספן רוח דרום, ואט אומרים פאת נספן ופאת
דרום, רוח נספן הוא נד נספן, כי העומד באמצע השדה משם מתחילין ארבע הרוחות, ע"ד
משל כלפי פניו רוח מזרח, וכלפי אחוריו רוח מערב, ומשם הרוחות הולכים ומתפשטים תמיד,
אבל פאת נספן הוא קנה הנספן של הדבר ההוא, ולכן פאת שדך הוא סוף השדה, ואילו אמר
לא תקטור פאת שדך, הייתי אומר שצריך להניח לארבע הרוחות סביב השדה כלה בסופם,
כיש לא תקיפו פאת ראשכם שכולל הפאות כלם, עכשיו שאמר לא תכלה שהוא גמר הקציר,
למדנו שקיור הכל לבד המעט שמיניש בפאה אחת, כך נראה לי, ובת"כ אמרו אין פאה אלא
בסוף: שדך, לכל שדה ושדה חייב להניח פאה: לקצור, לא תגמור עם קציר הפאה, אלא
הנח הפאה במחזור, ורבותינו בת"כ ובתלמוד' (שבת דף כ"ג ע"ב) נחט טעמיש למה אמרה
תורה להניח פאה בסוף השדה: ולקט קצירך, שכלים הנושרים בשעת הקצירה אחת או
שתיים, שאינן נלקטים עם האלמועת, אלא נלקטין אחד אחד, והוא נספן לקיפה, כי האמספ
אוסף

קדושים יט

וְכַרְמֶיךָ לֹא תַעְוֹלֵל וּפְרִט
בְּרֶמֶךְ לֹא תִלְקַט לְעֵנִי וְלִגְרִי
תַעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם :
וְלֹא תִגְנְבוּ וְלֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא-

תשקרו

תרגום אשכנזי קסו

(י) אין דיינעם וויינבערגע
זאלוט דוא קיינע נאכלעזע
הארטען , אונד דוא איין-
צעלנע טרויבען דיינען וויין-
בערגו ניכט אויפֿלעזען :
דעם ארמען אונד דעם
פֿרעמדען זאללוט דוא זיא
לאמען , איד , דער עוויגע ,
אויך איינער דעם אנדערן ניכטן
אונד

תרגום אונקלוס

(י) וְכַרְמֶיךָ לֹא תַעְוֹלֵל וְנִתְרָא דְכַרְמֶיךָ
לֹא תִלְקַט לְעֵנִי וְלִגְיֹרֵי תִשְׁבֹּז
יִתְהוּוּ אֲנָא יְיָ אֱלֹהֵיכֶן : (יא) קֹא
תִגְנְבוּ וְלֹא תִכְדָּבוּ וְלֹא תִשְׁקֶרוּ

רש"י

(י) לא תעוילל לא תטול עוללו' שבה והן כיכר'
אזיהו עוללת כל שאין לו לא כתף ולא נטף :
ופרט כרמך . גרגירי ענבים הטעמים בשעת
בצירה : אכי ה' אלהיכם . דיון ליפרעוואיני
גובה מכס אלא כפשות שחומר אל תגזול דל
וגו' (משלי כ"ב) כי ה' יריב ריבס וגומר :
(יא) לא תגנובו . אזהרה לטוב ממון לא
תגנובו

באור

לסוף ולא חטבו , וכן ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל : (י) וכרמך לא העולל , לא תטול
עוללת שבה , אמרו חכמים אזיהו עוללות כל שאין לו לא כתף ולא נטף , ופרשוהו בתוספתא ,
ובתנ"ך רמב"ם ז"ל (הלכות מע"ד י"ח) למה נקרא שמו עולל , מפני שהוא לשאר האשכולות
כעולל לחיש , ויראה שמדרך הבורר להטיח העוללות , ואחר גמר הבציר ישוב לקחת העוללות ,
והאשכול נקרא מעולל , והוא שכתוב כי תבטור כרמך לא תעולל אחרך (דברים כ"ד ד') , כמו
אחר בצירך , שאם קיחת העוללות בכלל הבציר , היה אומר ולא תבטור עוללות כרמך , אבל
בחיובו מעשה בפני עיניו לא יטול עליו לשון בצירה , אלא לשון מעולל , וכן עולל יעוללו כנסן
אחרות ישראל (ירמיו' ו' ט') , ומפורש אס בנינים באו לך הלא ישאירו עוללות (עובדי' א' ה') ,
וכן ועללוהו במסלות (שופטים ד' מ"ה) , שהיה שנית אחר ההרג הרב הראשון , וכן כעוללות
אס כלה בציר (ישעי' ד' י"ג) , וזהו וכרמך לא תעולל : ופרט כרמך , גרגירי ענבים הטעמי'
מן האשכול בשעת בצירה , והוא לשון כלה ופרט שדברי חכמים , כי באשכול גרגירים רבים ,
ולא קראו לקט שהרי אומר לא תלקט , לפי שבתחלות כל שבלת יחידי , אבל זו שקבוע באשכול
יש לה שם פרט בעולה בו נגד האשכול כולו , וזהו שאם יטול הפרט , לא ילקט אותו , גרגיר
פאין גרגיר מכתן : לענין שראו ענה וכן ענו ושרש זה והענין אחד שנסאו נענה , אלא שענו הוא
דרענו , ועני גם בעבור דלותו וספלותו : ולגר , זה גר נדק ואעפ"י שלא כאמר הגר אתכם ,
למזוהו בת"כ מוקרא ללוי לגר ליתום ולאלמנה מה לוי בן ברית אף גר בן ברית : תעזוב אחם ,
שג על כלם על פאה ולקט ופרט ועוללות : תעזוב , הנח לפניהם והם יבחו : אני ה' אלהיכם ,
מקדש אתכם במכותי יותר מכל העמים : (יא) לא תגנובו , זהו השיקר השאי , והוא על
דברים שבין אדם לחבירו , שיתקדשו מדרכי התאו' והקמדה , ויתדמו לדרכי השם ב"ה , שהוא
לדוק וישר , ולא עילתה בו וכמו שירמון : לא תגנובו , בממון הכתוב מדבר , ולמד מענינו ,
ולא תגנובו בעשרת הדברים למד גם הוא מענינו שמהדר גם על גונב כפשות , ועעם שנתכבו
החוקרות כתיב זה לשון רבים , לדעתו נגד עשיר ורש יחד , שגם רש אין לו כל מזהיר עליהן ,
גם אם העשיר חיבו מוקסד , כי המעשים בעמין מאוסים בעיני ה' , וכן מזהיר לגנוב את שלבו
מן הגנב , אעפ"י שטול את שלבו , אלא כריך שיוציאו מתחת ידו במשפט , וכן אמרו בת"כ בן
נג נג אומר לא תגנוב את שלך מאשר הגנב שלא תראה גונב : לא תכחשו , כבר פראש
(לעיל)

תרגום אשכנזי

קדושים י"ט

אונד ניכט ליגען : (יב) איהר
זאללט בייא מיינעם נאמען
ניכט פאלש שוועהרען :
אונד דאדורך דען נאמען
דיינען גאטטעו ענטהייליגען,
איך דער עוויגע! (יג) דוא
זאללוט דיינעם גאטטען
ניכטו פארענטהאלטען,
ניכטו

תִּשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ : יב וְלֹא
תִּשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי לְשָׁקֵר וְחַלְלַתְוּ
אֶת־שֵׁם אֱלֹהֵי אֲנִי יְהוָה :
יג לֹא־תַעֲשֶׂק אֶת־רֵעֵךְ וְלֹא
תגול

רש"י

תרגום אונקלוס

תגנו' שנעשרת הדברות אוהרה לגונב כפשות
דבר הלמד מענינו דבר שחיובין עליו מיתת
בית דין : לא תכחשו לפי שנאמר וכחש בה
משלם קרן למדנו עוכש אוהרה מנין ת"ל לא
תכחשו : ולא תשקרו לפי שנאמר וכשבע על
שקר ישלם קרן ותמוש למדנו עוכש אוהר' ענין
ת"ל ולא תשקרו : לא תגנבו לא תכחשו לא
תשקרו ולא תשבעו . אם גנבת סופך לכחש , סופך לשקר , סופך ליבעע לשקר : (יב) ולא
תשבעו בשמי . למה נאמר לפי שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא יכול לא יהא קרי'
אלא על שם המיוחד מנין לרבו' כל הכניין ת"ל לא תשבעו בשמי לשקר כל שם שיש לו
(יג) לא תעשוק . זה הכובש

תִּשְׁקְרוּן אִישׁ פְּחֻבְרִיהּ : (יב) וְלֹא
תִּשְׁתַּבְּעוּן בְּשִׁמִּי לְשָׁקְרָא וְתַחֲלִית
שְׂמָא דְאֱלֹהֵי אֲנָא יְיָ : (יג) לֹא תַעֲשׂוּן
יְת תְּחַבְּרָא וְלֹא תִגּוּל

באור

(לעיל ה' כ"א) , כגון שתבע ממנו פקדון או מלוה או אגדה, והלה אומר לא היו דברי מעולם,
והוא שני מיני כחש, והאחד חסריו את צי"ת והשני אחריו למ"ד, וכל שמכחש את חברו בשקר
כקרא מכחש, אבל רש"י ו"ל פי' לא תכחשו, כפירת ממון העוסק בידו כדכתיב וכחש בה
לא תשקר ממון שהלוהו, ותמה אני עליו כי בפירוש כתוב וכחש בעמותו בפקדון או בתשומת יד
וגו' (לעיל ה' כ"א), ותשומת יד שותפות במו"מ או מלוה, ועיקר כדברנו, ולא תכחשו לפי
כחש לו חברו במלוה, ויש ללוה פקדון ביד המלוה, אל יאמר אכחש גם אני בפקדון, ואשתלם
ממנו מה שהלויתי לו, אלא לא תכחשו, הודה לו על הפקדון, וממוכך הוסיף ביד ב"ד
ולא תשקרו, השקר כולל כל מה שהוא נגד דרך התכונה, כמו שקר שאלתי ותורתך אמת
(תהלים קי"ט קס"ג), דרך שקר הסר ממני ותורתך חנני (שם ס"א ק"ט), וכל מי שחייב סתם
עם חברו כהונן הולך עש בשקר, כמו אם תשקור ליוגני ולנכדי (בראש' כ"א כ"ג), שתק
עמי בדרך שקר להיות כפי טובה, וכשהוא בננין הכבד עניו שעושה שקר בדבר פיו, כמו
ולא תשקר באמונתך (תהלים פ"ט ל"ד), וכן כאן אם התעמת לחברך באמונתך, לא תשקר
באמונתך ובדברך, או שמכר לו יין באמונה, לא ימהלנו נמים, וכל כל כיוצא בזה, ונכח
לאון דנים, שלא ישקר הוא במשקר בו: איש בעמיתו, שב על כחש ושקר, ומלת בעמית
בארטוהו (שם שם): (יב) ולא חשבעו בשמי לשקר, כולל כל האשורים, שאם תבעו
גנבה, או על פקדון ומלוה, ועל כל דבר שקר שעשה לו, לא ישבעו לשקר, וכן כתוב ונא
על שקר (לעיל ה' ד"ב), כי השקר כולל כל מה שהוא נגד דרך האמת, וכשנבע לקוי' השקר
שהוא עוש', כגון שנבע שלא נכב, שלא הפקיד אותו שלא הלוהו שלא הבטיח לו כך או כך, הוא נבע
לשקר, וטעם תשבעו בנפעל פרטוהו (לעיל ד' ד'), וכשכחש וכשבע, או שקר וכשבע עם
שמים, וכמ"ר רמב"ם ו"ל (הלכות שנועות פ"א): בשמי, מפורש במקום אחר שהשנועה ה'
בשם ה', כאמרו שנעת ה' תהיה בין שניהם, ובשם תשבע (דברים י"ד), ולמה נאמר ה'
בשמי, אמרו רבותינו לפי שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, יכול אין לי חייבים אלא
על שם המיוחד בלבד, מגיין לרבות את כל הכניין ת"ל בשמי, כל שם שיש לו: וחללתהו
שם

קדושים יט

תרגום אשכנזי קסו

תְּנוּלָה לְאֶתְלֵין פְּעֻלָּה שְׂכִיר

ניכטו רויבען : דוא זאלל וט
דען לאָהן דען טאַגלאָהנערן
ניכט איבערנאַכט ביא

אתך

תרגום אונקלוס

ר ש י

תינוס לא תבית אגרא דאגרא לותך. שכר שכיר: לא תלין לשון נקבה מוסב על הפעול: עד בקר. בשכיר יום הכתו מדבר שינאיתו משתקע החמה לפיכך זמן גבו שברו כל הלילה ובמקום אחר הוא אומר לא תבא עליו השמש מדבר בשכיר לילה שהשלמת פעולתו משיעלה עמוד השחר לפיכך זמן גבו שברו כל היום לפי שנתנה תורה זמן לבעל הבית

באור

שם אלהיך, בארנו למעלה (לעיל י"ח כ"א), כי הנשבע בשם לשקר, מחלל שם אלהיו, שיהג בו מכהג חולין להמיר כבודו באחת מחפציו: (וג) לא חעשק, כל האמורין למעלה עושים בסתר, כי יראים מבעל דינם, והגנבה בסתר, והמכחש והמשקר לפי שירא שישייבוהו בנ"ד, על כן מכחשים ומשקרים, ואם יתחייבו שבועה בשבעים גם לשקר, והגזברים עתה עושים בחזקה, ואין מורא בעל דין עליהם, ולכן חתם בהם ויראת מאלהיך, כי הוא העד והוא הדין, ואם איש זרוע אתה, אין מיד השם אכיל: חעשק, העושק יעשה מן החזק לחלש, כמו והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם ומיד עושקיהם כח וגו' (קהלת ד' ח'), וכן כל עושק שנמקרא על איש זרוע העושק את הנחשלים, ועושה נפרהסיה כמו הגזלן, ולכן הם נמוכים במקרא זה, לא שהעושק אינו נוטל מיד זולתו, אבל כובש לעצמו מה שחייב לו, כמו בונה שכר שכיר, וכן אמר לא תעשוק שכר עני ואביון וגו' (דברים י"ד י"ד), הרי שהעושק עוק, והעשוק עני ואביון, ואין כח לו להוציא ממידו, וכאמרו ולא יקרא עליך אל ה' וגו' (שם ט"ט), כי קצרה ידו מהושיע לה, וכן אמרה רז"ל שהעושק היא הכובש שכר שכיר, וכן כל כוונת בזה, כשיש בידו מלה או פקדון או יושב בביתו, ואינו רוצה להחזיר לו, לא בסתר ובכחש, אלא בחזקת יד הרי זה בכלל עושק, וראש"ע ז"ל שכתב לא תעשוק את רעך בסתר, אין דבריו נראין בעיני, כי עיקר העושק כמו הגזל בחזקה: ולא תגזל, זהו שלוקח מידו בחזקה, כמו ויגזל את המצרי: לא חלין, תי"ו תלין לדעת רש"י ז"ל לשון נקבה מוסב על הפעולה, ולא פירשו כתי"ו של תעשוק ושל תגזול, אמר רש"י ז"ל לפי שלא מנח מלה זו אפילו בגנין הכבוד יונח, רק בפסוק ערום ילינו מבלי לבוש (איוב כ"ד ז'), לכן פירשו על הפעולה שיהיה עימוד: פעלח, פי' ראש"ע ז"ל כמו שכירות, וכן ופעולתו לפניו (ישעיה מ' י'), ויתכן היותו דרך קצרה, והעעם שכר פעולתו, ובס' בראשית מובאר אכלנו הנהל שבין לשון פעולה עבודה מעשה ומלאכה, והכלל כל לשון פעולה על הכוונה שיכין העושה במעשהו הן טוב הן רע, ולהגדיל עין זה אמר פעלת, כלומר העני הזה שכר עצמו לעבודת אדם להחיות גפשו ונפשות אנשי ביתו, כמו שבאר כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו (דברים כ"ד ט"ו), וזה נקרא פעולה: אהך, אינו חייב אלא א"כ יש בידו ואינו משלם, שלמה אתו, כמו אל תאמר לרעך לך וטוב ומחר אתן ויש אתך (משלי ג' כ"ח), אבל אם אין מעות בידו, אין השכר לן אתו, וכן אמרו בגמרא (ב"מ דף ק"א ע"א) יכול אפילו אין לו ת"ל אתך שיש אתך: ער בקר, בשכיר יום הכתוב מדבר, שינאיתו משתקע חמה, לפיכך זמן גבו שברו כל הלילה, ובמקום אחר הוא אומר לא תבא עליו השמש מדבר בשכיר לילה, שהשלמת פעולתו משיעלה עמוד השחר, לפיכך זמן גבו שברו כל היום, לפי שנתנה תורה זמן לבעל הבית עונה לבקש מעות, מפ' רש"י ז"ל, והוא מדברי רבותינו ז"ל בדברייתא דת"כ ובתלמוד פירשו הדבר שאין לומר כאן בשכיר לילה, ובמשנה תורה מדבר בשכיר יום, שהרי שכירות אינה משתלמת אלא בצוף, ואין בשכיר לילה יעבור בבקר, ובשכיר יום יעבור כבוא השמש, ועדין אינו זמן תשלומים, ודבריהם נאמנים, לא כדברי רש"י ז"ל שפי' ולא תלין, שכיר לילה, והנה המלין פעולת שכיר גם הוא אינו ירא מנ"ד, כי אומר לו לך וטוב ואין אתי, אבל לפני המקום ב"ה

בייא דיר בלייבען לאסען ,
בז סאָרגען : (יד) דוא זאָללוט
קיינעם טויבען פֿלֿוכען ,
קיינעם בלינדען אָנשטאַס אין
דען וועג לעגען : זאָגערן דיך
פֿאַר דיינס גאַטטע פֿירכטען ,
איך , דער עויגע ! (טו) טהוט
קין אונרעכט אים געריכטע ,
פֿערשאָהנע

אתך עד בקר : י לא תקלל
חרש וּלפני עור לא תתן מכשך
ויראה מאלהיך אני יהוה :
טו לא תעשו עור במשפט לא

תשא

תרגום אונקלוס

רש"י

לֹתֵךְ עַד צֶפְרָא : (יד) לֹא תִלְוֹטְךָ לֹא
שָׁמַע וְקָדַם דְּלֹא חֲוִי לֹא תִשִּׁים תִּקְלָא
וְתִדְחַל טְאֵלְהֵךְ אָנָּא יי : (טו) לֹא
תַעֲבִרוּן שְׁקֵר בְּדִין לֹא תִיִּסַב

הבית עונה לבקש מעות : (יד) לא תקלל
חרש : אין לי אלא חרש מכין לרבות כל אדם
ת"ל בעמד לא תאור א"כ כמה נאמר חרש מה
חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים
יבא המת שאינו בחיים : ולפני עור לא תתן
מכשול . לפני הסמוא בדבר לא תתן ענה
שאני הוגנת לו אל תאמר לו מכור ערך וקח
ויראת מאלהיך . לפי שהדבר הזה אינו מסור
ויכול להשט ולומר לטובה נתכוונתי לפיכך
כל דבר המסור ללבו של אדם העושה ואין אחר
מאלהיך : (טו) לא תעשו עול במשפט . מלמד
שהדין המקלל את הדין קרוי עול שנאמר

לך חסור ואתה שוקף עליו וטולה הימנו :
לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה
נאמר כי ויראת מאלהיך המכיר משפנותי וכן
הבריות מכירין בו נאמר כי ויראת
את הדין המקלל את הדין קרוי עול שנאמר
ומשוקן

באור

גלוי שעובר עברה , כמו שני הלויין הסמוכים לו מלאחריו : (יד) לא תקלל חרש , לפי הפשט
שני הלויין כפאטס להזהיר ונהרע מאין פחד בע' דוב'ד , כמו המקלל חרש שאינו שומע , ולא
יוכל לרוב עמו , והנותן מכשול לפני עור שאינו רואה , לא ויראת מאלהיך השומע כל ודואס
כל , ומה תלמד לכל עושה רע בנסתר , אין לומר שהקפידה תורה לבד על קבלת החרש ומכשול
לפני עור , וכי תעלה על דעתך שיותר לקלל אדם מישראל , או להכשיל , אלא כמו
שאמרנו , וכן נאמר אלהים לא תקלל וכשיא בעמד לא תאור (שמות כ"ב כ"ז) , לפי שדרך
האדם המתחייב בדיון לקלל את הדיין , והמוכרח לעשות בגזרת המשל לקלל את המלך , וכן
מדרך האדם להקל בקבלת החרש שאינו שומע ולא מנטער בה , לפיכך פרע אלו , וכל שכן
שאסור לקלל אחר בני אדם המנטערים בה : ולפני עור לא תתן מכשול , כמו ונתתי מכשול
לפניו (יחזקאל ג' כ') , אבל הפקח רואה ונוהר ותובעו על מעשהו , ואינו מדבר בעור ממש ,
אלא שאסור להכשיל אדם באינו דבר איהיה , בהיותו כעור בדבר ההוא , שאינו מרגיש
שמכין להרע לו , והעושה אינו ירא ממוט , שיוכל לומר לטובה נתכוונתי , וכן תרגומותיו
רבותיו ז"ל אמרו ולפני עור לא תתן מכשול , לפני סמוא בדבר , בא ואמר לך בת איש פלוני
מה היא לכהנה , אל תאמר לו כשרה , והיא אינה אלא פסולה , היה טעם ממש ענה , אל
תתן לו ענה שאינה הוגנת לו וכו' אל תאמר לו מכור את ערך וקח לו חסור ואתה שוקף עליו
וטולה ממנו , שמו תאמר ענה טובה אני טותן לו , והרי הדבר מסור ללב , שנאמר ויראת
מאלהיך אני ה' , ראו שהכל בכלל מכשול , הן בתורה כמו אתם הכשלתם רבים בתורה ,
והן בגוטי וכן במשטי , ומלת נתינה על כל דבר : ויראת מאלהיך , זהו יראת עונש , כדרך
הכלל שכל לשון יראת אחריו מ"ס הוא יראת עונש , כמו שאמרנו (פסוק ב') : אני ה' , רואה
כל ואין מיני מידו : (טו) לא תעשו עול במשפט , העול בכל דבר חסור , שכן אמר כי
תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול (דברים כ"ה ע"ג) , ואמר באשפט שאינו מדבר
כאן

קדושים יט

תרגום אשכנזי קסח

תשא פנידל ולא תהדר פני גדול בצדק השפט עמיהך : לא תלך רכיל בעמיה לא

פערשאָהנע דען אַרמען ניכט, אונד אַכטע ניכט דאַן אַנועהען איינען פֿאַרנעהמען, זאָנרערן ריכטע ריינען נאַכוּטען נאָך דער גערעכטיגקייט: (טו) געהע ניכט אַרלוּ איין שטעהע

תעמד

אנכרינגער אונטער ריינעם פֿאַלקע הערום,

תרגום אונקלוס

רש"י

ת'סכ אפי טספינא ולא תהדר אפי רבא בקוששא תדיניה לחכךך : (טו) לא תיכול קרצין בעטך לא תיב לפרנסו אוכנו בדין וכמנא מתפרנס בכקיות : ולא תהדר פני גדול : שלא תאמר עשיר הוא זה בן גדולים הוא זה היאך אביינו ואראנו בבשרו עונש יש בדבר לכך נאמר ולא תהדר פני גדול : בנדק תשפט עמיתך . כושמעו . ד"א הו' דן את חכיהך לכף זכות : (ט) לא תלך רכיל . אתי אומר על שם שכל משלחי מדנים ומספרים לשון הרע הולכים בבתי תקום

באור

כאן לכד בעול ממש שמרשע צדיק ומנדיק רשע עקב שוחד, לא מנר החמלה או מדרך מוסר, וחזק למשפט החמלה טובה, והעוסק יקר, אבל במשפט רע הוא, כי המשפט לאלהים הוא, וקוב הדין את ההר, והו' שפירש לא תשא פני דל וגו', ולכן בעל הטעמים שם המפסיק תחת גדול, כי עד כאן המאמר מחובר: לא תשא, כמו אולי ישא פני (בראשית ל"ב כ"א), אשר לא ישא פנים (דברים י"ז), ומלת פנים רמז עליה (לעיל י"ז), שנאמר על ההנהגת הכסף, ונשיאת פנים הוא שמעביר על רוע ומהנה בענין מן הענינים, וכמנא בעיניו כאילו לא פעל רעה, ומדרך בן אדם לחמול על הדלים, המעקרים במשון, ויאמרו יסוריו מעבירין אתו על דעתו, ואם הדין עושה בן במשפט עול הוא, כי הוא חייב לשפוט כפי אורת הדין על קו הנדק בלי נטויה של רחמים וחמלה, וקרוב לזה אמרו רבותינו שלא תאמר עני הוא זה, האיל ואני והעשיר חייבין לפרנסו, אוכנו וכמנא מתפרנס בכקיות, לכך נאמר לא תשא פני דל: ולא תהדר פני גדול, מלת הדר בארטרותו בס' מנרל הלכנו, והוכחנו שענינה בכל מקום על סגולה שיש בדבר, שהיא יתרון על אותה הסגולה עמה בדבר אחר, כמו חכם שפחמים, עשיר שבעשירים, גבור שגבורים, רוב חכמתו רוב עשרו ורוב גבורתו הדר לו ויגעו (ויין פרטג), וכן הדין בכל בניו, ועל זה נאמר לא תהדר פני גדול, שלא יתן לו יתרון (פרטג) במשפט נגד בעל ריבו, ובעבור מלת פני ראינו כי מדבר על גדולת הכסף, כי פני על מנהגי נפשו כמו שנאמר, כעין גדול בתורה ובחכמה, כמו אברהם לי אל הגדולים (רמיה ה' ה'), והאיש עשה גדול מאד (שמות י"א ג'), ומדרך בני אדם להדר את החכמים ולבדרם, והוא מנות השם, כאמרו והדרת פני וקן, גם אם בשגגה יחטאו ויכסו עליהן לכבוד תורתם וחכמתם, אבל בדין אסור להדרו בדברים ולחפית על כבודו, ועול אתה עושה, אלא לא תכיר פנים במשפט, וכל שכן גדול בעושר או במעשה, שלא תהדרו: בערך השפט עמיתך, שפוט כלם על קו הנדק, כפי החקים שכתתי לך שכלם נדיקים: השפט, כסר פרטג (לעיל י"ח ד'), כי נדק ומשפט אני ענינים, נדק הן היסודות והחקים, כמו דין הנכב, דין השומרים, דין התובעים, והן חקי התורה שכן נדיקים, ועל פיהן שפוט השופט ושקול בדעתו דבר משפט הנא לפניו, עד שזינחנו כפי הנדק, אבל אם אין חקי המדינה נדיקים, כשישפוט על פיהן הדין הנדיק, המשפט בלי עול, אבל איננו משפט נדק: (טו) לא תלך רכיל בעטך, לא תלך בבתי בני עמך לרגל אותם, לשמוע סודותם, ולהגיד להם

קדושים יט

תרגום אשכנזי קסט

לֹא תִשְׁנֶא אֶת אֲחִיךָ בְּלִבְבְּךָ
הוֹבֵחַ הוֹכִיחַ אֶת עַמִּי חֵךְ וְלֹא

(יו) האססע דיינען ברודער
ניכט אים רזערצען! דו-
קאנט דיינעם נאָזטען פֿער-
ווייזע געבען (ווען ער דיך
(שיין למטה בניאור) טראַנע

תשא
בעלמירינט האט נעמליך

תרגום אונקלוס

(יו) לא תשניית אחיך בלבבך: אוֹכַחַת
תוֹכַח ית חֵךְךָ וְלֹא תִקְבֵּל

באור

דס רעיק, ואמרו עד מניין לרודף אחר חברו להרגו ואחר הזכור ואח' נערה המאורס' שתי' אתה
להכילו בנפשו ת"ל לא תעמוד על דם רעך, והכל כולו בפשט המקרא: אני ה', לא נדיק,
אני מתוך על כל אלה: (יו) לא תשנא אח אחיך בלבבך, שנאה וההנה הם שתי מדות
הטובות זו מזו בנפש, ואינן תלויות בשכל ובנחירה, אלא בתולדת הנפש עצמה, ולכן נפש
זאת תאהב מקצת דברים, ותשנא מקצתן, ונפש אחרת להפך, ע"ד משל זה אוהב ערים
וזה אוהב אדמה, זה אוהב מלאכה זו, וזה מלאכה אחרת, וכן מתפשטות על כלל הבע"ח,
זה אוהב סוס, וזה אוהב כלב, וכן על כלל בני אדם, זה אוהב בעל מדות אלו, וזה בעל
מדות אחרות, ולכן השנאה והאהבה מיוחדים בכל המקרא לנפש, כמו שטוי' נפש דוד (ש"ב
ה' ח'), הגידה לי שנאה נפשי (ש"ה א' ז'), וכן כלם, ואינן מיוחדים ללב, שאלת לב בכל
מקום נופל על מעשה הבחירה ומשפט השכל, ואין האדם מושל על מה שנטוע בנפשו, להפוך
אהבתו לשנאה, או שנאתו לאהבה, ולא יטוי' השם על מה שאין בידו לעשות, לא שמשנאת
נפש לא תנא תקלה לאדם השנוא לה, ולא תשחית החמלה, כי אם יראנו במיכר יחמול עליו
וישדוהו, לכן לא הזהירה תורה עליה, אלא לא תשנא את אחיך בלבבך, כאן נאמר בלבבך
לנמדנו שאין האזהרה על שנאת נפש, כדרך שנאת הקב"ה לכסילים, ושנאת הפקחים
לשועים, אלא האזהרה על שנאת הלב, במשפט שכל הלב, אם נטבע נפשו אוהב אותו,
אלא שגשה לו רעה, ומשפט בלבו לטוא אותו, ומשנאה כו' יצאו תקלות גדולות, כמו שבש"ס
ואמנון שהיה בניויהם אהבת אחים, וכשהרע לו אמנון בדבר תער, שנא אבשלום את אמנון
בלבו, וראה התקלה שינאה עוה, וכן נאמר פעם אחת אהבת לב, והוא והאהבת את ה' אלהיך
בכל לבבך, וגם זה במשפט השכל, שלא תחליק על מעשיו ועל מכותיו, וכן אמרו ז"ל בספרי
בכל לבבך, שלא יהא לבך חלוק על המקום ב"ה, וכן כתוב ורעת איש אחיו לא תחשבו בלבבכם
(זכרי' ז' י'), ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם (שם ח' י'), וזה פי' לא תשנא את
אחיך בלבבך, והדברים ברורים, ורש"י ז"ל פי' אם נמלך רעה, לא תתראה לפניו כאוהב,
ובקרבו ישים ארבו, לא טוב אל תשנאהו בלבך, ולפרושו האזהרה גם אם מנלה שזוא הוא
לו, וגם רש"י ז"ל דעתו כן הוא, שהרי בהלכות (דיעות פרק שז"ו) מביא לדוגמא אבשלום
שנאמר עליו ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון וגו', הרי
שהראה לו שנאתו, וכן שנינו אזהרו אכא כל שלא דבר עמו שלשה ימים: הובח חוכיה את
עמיהך, ברר לו חטאו, ודבר על לבו דברי דעת, ללמדו הדרך הנכונה, ויודה על חטאו
וישוב דרכו, ואם אתה עושה כן לא תשא עליו חטא כמו שאפרש, וכולל דברים שבין אדם
למקום ובין אדם לחברו, אם הרע עמך לא תשעור עליו שנאה בלב נעבור מעשיו, אלא הוכיח
והעמידהו על האמת, וכל לשון טובחה שבמקרא הסמוך אלל אדם הוא ברור דברים בדעת,
עד שידה לו שכנגדו, לא על עונש ומוסר שאינן מנכרים החטא כי יאמר שנענש שלא כדין
אלל נכתב על עונשי שמים, כי הוא לבדו ב"ה מוכיח בתקפת מוסר, כי נדיק
וישר הוא ובין לב וכליות. וכן והוכיח במישור לעבוי ארן (ישעיה י"א ד'), שיברר להם
תעלמות חכמתו, כי לא יתכן לומר שיעניש לעניי ארן, וכן כלם, ובאקטוס בספרנו מעין
גנים: ולא תשא ערוי חטא, בעבורו, כמו כי עליך נשאתי חרפה (תהלים ס"ט ח'),
פלוטר בעבורך נשאתי חרפה, ובאמרו וסדפת סודפיך נסלו עלי' (שם ס"ט י'), וכן
ולא

תרגום אשכנזי

קדושים יט

תשא עליו חטא: יח לא תקום

נוראנע איהם אבער דאן פֿערגעהן ניכט נאך: (יח) רוא זאלרױט דױך ניכט רעכען, אויך

תרגום אונקלוס

תקבל על דיליה חזקא: (יח) לא תקום ולא

רשׁי תקום. אמר לו השליכי מנגד א"ל לאו למחר א"ל השליכי קרדומך א"ל איני משליך כדרך של השלתיני ו הוה נקימה וזו היא נקימה א"ל

באור

ולא תשא עליו חטא, לא תשא בעבורו עליך חטא, כי עשית את שלך, הוכחת אותו ולא קבל, אבל כשלא תוכיחוהו אולי יהיה בך חטא, לפי שהיה בידך לתקן את אשר עות, וכן תרגם אונקלוס ו'ל לא תקביל על דליה חזקא, ונת"כ אמרו וכול את מוכיחו ופניו משתנות (פי' שפרסם חטאו ברבים להלביץ פניו, וכן פי' רש"י ו'ל ולא תשא עליו חטא, להלביץ פניו ברבים) ת"ל ולא תשא עליו חטא, תרגמו תשא כמו עליו משל ישאו ומליצה (חבוקוק ב' ו'), וישא משלו ויאמר (במדבר ד' ג' ו'). נשאו נהרות קולם (תהלים ג' ג'), כלומר שלא יפרסם עליו חטאו להלביץ פניו, ויש לפרש עוד ולא תשא כמו נושא עון וכשעו חטא, (שמות ל"ד ו'), שהוא ענין סליחה, שאל תמחול לי חטאו, אלא הוכיחו והשיבו למוטב, לולי מלת עליו שהיה לו לומר ולא תשא חטא, ומליצות התורה יוצאת לכמה טעמים והכל חמת ובהלכה: (יח) לא תקום, כאשר עשה לי כן אעשה לו, אלא לא תקום מיד, ולא תטור בלגך מה שעשה לך להנקם לעת אחר, כמו נוקם ה' לבריו וניטר הו' לזויכיו (נחום א' ב'), כי שרשו נטר, וענינו על שימות לב על דבר, כמו ומאתים לטטרים את פרוי (ש"ה ח' י"ב), אבל רבותינו ו'ל קבלו אפילו נטר רעתו בלבו ואינו חושב להנקם, וכל שכן נטויה להנקם, וקבלו ג"כ שאין הכתוב מדבר אלא בדברים שבחמתו, כמו שאמרו בת"כ איזוהי נקימה אמר לו השליכי מנגד אמר לו לאו, למחר א"ל השליכי קרדומך, א"ל איני משליך כדרך של השלתיני, הוה היא נקימה, אמר לו הוה לך וזוהי כמותך שלא השלתיני הוה היא נקימה, וכן אמרו בגמרא (יומא ל"ג ע"א) והטעם לפי שאין על זה וכיחא ביה משפט ב"ד, ואם יתירו לענמן הנקימה והנטייה, תרבה השנאה והקטטה יום יום, ולסוף ישתת הקצון הנודני, ולכן הזהירה תורה להתקדם מפחיתות כחלה, אבל יחשב זו איש רע עין ומדתו פחותו, ולמה אשור לו גם אני, אנה עמו בנדבת לב, ומעצמו יקח מוסר, ועם זה יתרטו השלום והאהבה, ואין כן דברים הננועים לניף ולנפש, שעל רובן ישפטו הנ"ד, והעשוק יביא את עושקו במשפט, ואם אי אפשר להביא למשפט ונוקם מוטו אינו עובר בלאו, ורחיה גדולה ממה שאמרה תורה בדין נוכל הדם, וכפי הנראה האזהרה הזאת היא גם למלכי ישראל ולגדולי, שאם ימרדו העם, כמו שעשו ישראל ליהוה במעשה אבשלום, אל יעשו כם נקימה בתוכחת חימה, ואל יטרו מעשיהם בלבנם, וזהו שאמ' את בני עמך, מותר להם להלחם עם שונאיהם ולהנקם מהם, אבל לא ינקמו מבני עמם, אלא יחמלו עליהם וישיבו למוטב: ואהבת לרעך כמוך, אם הכונה כדעת מפרשי המקרא ו'ל שיאהב כל אדם כאשר אוהב את עצמו, יפלא מאד שיטנו על דבר שאינו בכח אדם נפש, ואי אפשר שיאהב האדם את זולתו, וביותר איש נכרי לו, כאשר אוהב את עצמו, גם אין לכנות על אהבה או על שנאה, שאין האדם מושל עליהן, כמו שאמרנו (פסוק י"ז), ועוד א"כ נריך שיתאבל על צרת כל זולתו, כעל צרת נפשו, וחיי חיון חיים, שאין לך שעה שלא יראה או ישמע בצרת אחר מ'שראל, וכן לענין הטובה נריך שייטיב לזולתו כל מה שייטיב לעצמו, וגם זה רעיון דוח, גם ראיתי לרמב"ן ו'ל, שאמר ועשם ואהבת לרעך כמוך הפלגה, כי לא יקבל לב האדם שיאהב את חברו באהבתו את נפשו, ועוד שכבר בא ר' עקיבא ולמד מיד קודמין לחיי חבידך, ומה שכתב נפ' מורה זו, מעל ספרו תדרשו, ועוד הכתיב סתם ואהבת לרעך כנדיק כרשע במהם כסבל, וזה תמה גדול, ואם רש"כ ו'ל אמר ואהבת לרעך כמוך, אם רעך הוא אדם טוב הוא

קדושים יט

וְלֹא תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְיֶה

לרעך

תרגום אשכנזי קע

אויך ניכט צארן הארלטען
געגען דיא קינדער דיינען
פאלקו, ליבע דיינע

תרגום אונקלוס

וְלֹא תִיטֹר דְּבָבְךָ לְבְנֵי עַמֶּךָ וְתִרְחַמְתִּיהָ
לחברך

רש"י

א"ל השאילני את קרדומך א"ל לאו למחר א"ל
השאילני מנגלך א"ל הא לך ואיני כמותך שלא
השאלתני

באור

אבל אם הוא רשע לא כדכתיב יראת ה' שנאת רע, אין לקבל פי' זה, כי המצוה כוללת לכל
וישראל. ואומר חבי שאין מלת כמון בלה"ק טולל כונה זו, אלא כמון פרושו הדומה לך, כמו
כי כמון כפרעה (בראשית מ"ד י"ח), דומה אתה במעלתך למעלת פרעה, אין נכון וחסם
כמון (שם מ"א ל"ט), שזה לך דומה לך, וכן מי כמכה באלים ה' (שמות ט"ו י"ח) וכן כלם,
ובן כאן פרושו ואהבת לרעך, שהוא כמון שזה לך דומה לך, שנברא גם הוא בגלגל אלהים,
והרי הוא אדם כמון, וזה כולל לכל בני אדם, שכלן נבראים בגלגל, ועל זה אמר ר' עקיבא
זה כלל גדול בתורה, ור' עקיבא עמו שנה זה הכלל במשנתו חביב אדם שנברא בגלגל (אבות
ב"ג), ועוד גם אם עבשיו מרשיע, נברא בדמות אלהים בממשלה ובנחירה, ויכול לבחור
בטוב, ועל זה אמר בן עזאי זה ספר תולדות אדם כלל גדול ממנו, לפי שבמקרא זה כאמר
בדמות אלהים עשה אותו, וכן עזאי שנה זה הכלל במשנתו אל תהי בו לכל אדם וכו' (אבות
ב"ד), וכן אמר שלמה בו לרעהו חסר לב ואיש תבוטות יחריש (משלי י"א י"ג), ופרשנו
הכל נפרושו על מוס' אבות, ונריך להפטר בלועז (ליבה דין כעגשטין דער ריר גלייך איזט),
ואם כן סתם הכתוב ולא פירש קצב אהנה ו, ובא הלל הזקן ופירש הדבר מה דסני לך לחברך
לא תעביד, שעל כל פנים לא תעשה לו דבר שאם יעשה לך תצטער, וזה אמת ברור שאסור
לנו לנער או לבנות שום אדם נדיק או רשע, לבד על דרך המשפט או על דרך תוכחת מאהבה
להשיבו למוטב, וכמו שחייבה תורה מיתה לשופך דם אדם, אם חסם או סכל אדם נדיק אם
רשע, ואמרה הטעם כי בגלגל אלהים עשה את האדם (בראשית ט' ו'), כן הוא לענין מה
דסני לך וכו', ואילו פי' כמון שתאהבו כעמון, מלבד שלא נעטרך לפרושו של הלל, לא
שיעט והקטין נדבריו כוונת המאמר. ואולם המליצה המורגלת בלה"ק על האהבה וזאת
באהבת עמו היא אהבה כנפשו, כמו אהבת דוד ויהונתן, שגא' ויאהבו יהונתן כנפשו (שמואל
א' י"ח א'), ואמר כי אהבת נפשו אהבו (שם כ' י"ז), ואם ממנה ידבר הכתוב, הי' לו לומר
ואהבת לרעך כנפשו, ומה שלא יש באהבת דוד ויהונתן, שאמר עליה נפלא אתה אהבתך לי
מאהבת נשים, אם כל ישראל חייב לאהוב כנפשו, אבל עיקר כמו שאמרנו, שאמר ואהבת
לרעך כאמר סתם, וכמוסר לחכמים בעלי הקבלה, גם בעל הטעמים העמיד הטפחא תחת
לרעך, שאילו חנר בגנינה לרעך כמון, יתפרש רע שהוא כמון בנדק בחכמה וכיוצא, לכן
חנר בגנינה ואהבת לרעך, שיאהב את כלם, והפריד מלת כמון, ומעתה פרושו שהוא אדם
כמון, ולפי שהמכבד את כלם האדם, ומתבונן במעלתו מטיב לנפשו ולכל האדם, חתמה
תורה הכל במצוה זו, כמו שהתחילה איש אשו ואביו תיראו, וכמו שפרשנו (פסוק ב'),
והמליצה יחוקקת שבעתים, ולא נעטרך עוד לדברי רמב"ן ז"ל שאמר שהיא הפלגה, לא ברה
הא בשמש: לרעך, בלמ"ד, והסתכל שבכל החוקמות סוון לאהבה מלת את, כמו ואהבת
את ה' אלהיך (דברים ו' ה'), ויאהב גם את רחל (בראשית כ"ט ל'), וכן כלם, וגם זה
ישת על פרושו, כי את ואותו מורים על עגם הדבר, והוא נהיה סגולה מיוחדת באהוב,
שעבורה יאהבנו מכל וזלתי, ואין זאת האהבה האמורה כאן, אלא בעבור ענין כולל שכלן
אדם כמוהו נבראים בגלגל, על כן כאן ונפסק ואהבת לו כמון לא כאמר את ואותו, לא למ"ד
שעבורה דבר חובה לו, וזה משפט הלשון בכל מקום, כמו שראשונה שלפעמים אחריו ב"ת,
שעמים למ"ד, והאמין בה' (בראשית ט"ו ו'), כי לא האמין להם (שם מ"ה כ"ז), ופרשנו
שפרשנו לס' בראשית, וכן שראש קחש נעמתי (לעיל ה' כ"א), קחש לו (מלכים א'

תרגום אשכנזי

קדושים יט

דיינען נאָכזטען, זאָ וויא רוא
דיך ועלבוט ליבוט: איך, רער
עוויגע! (יט) בעאַבאַכטעט
מיינע

רש"י

לרעה במיד אני יהוה: יט את

חקתי

תרגום אונקלוס

לחברך קוחד אגא יי: (יט) ית

קמי

השאלתני ווהיא נטורה שנטפ האינה בלבו
אע"פ שאינו טוקס: ואהבת לרעה כמין. אמר
ר' עקיבא זה כלל גדול בתורה: (יט) את

באור

י"ג י"ח), ובארטוהו (לעיל ה' כ'), והמבין יבין [א"ה, כל דבריו דבריו חן ושכל טוב לעשותהם,
ואשרי כל השומע לתוכחתו, אבל אין פשטות הכתובים מורה עליהם, ולדעתי שעור הכתוב
כך הוא, לא תשנא את אחיך בלבבך, וההיר שלא לבד ישמר מעשות לרעהו כמעשה השונא
להכותו, לקללו או לעשות לו רעה, כי אם אף בלבו ובקרבו לא ישנאו, ומנאנו שיטה השם
ב"ה אף על מדות הנפש, כי גם הן מסורות לבחירה, וביד הנבון למשל עליהן כח מבינתו
כמו שנוה לא תחמוד, (עיין מה שכ' הראב"ע בנאור הדבור הזה, ומ"ש בבאורו בפ' יתרו)
וכן נוה על האהבה בכמה מקומות, כגון אהבת הגר והעבד ונאמר להלן ואהבת לו כמין
הוכח תוכיח את עמיתך, אם נמלך רע, הוכיחטו על פניו וברר לו רעתו, ולא תשא עליו
החטא שחטא נגדך, לשמרו בלבך עד יום ספקך אותו, כי אם תוכיחטו מיד, אולי יתכלל
ישב וכחם, וע"י כך תשוב האהבה בלבבם: לא תקום, לעשות לו כאשר עשה לך, ולא תטור
רעתו בדברים או במעשה: ואהבת לרעה כמין, בכל מדות ודרכי האהבה שאתה אוהב את
עמך, במדות ודרכים ההם תאהב את אחיך, ואין הכתוב מדבר בכמות האהבה, כי אם
באיכותה, וכדי להבין זה נריך להקדים, שיש במדות הנפש איך וכמה, כגון האהבה, כי
יתכן שיאהב האדם גם דבר שאין בו רוח חיים, ואולם אין איכות האהבה אזה בכל הדברים
לא יאהב האדם את בהמתו כאשר יאהב את בנו, ולא יאהב את חפציו וסגולותיו כאשר יאהב
את אשתו, אף לא יאהב את כספו ואת זהבו, כאשר יאהב את גפנו ואת תאנתו, וכן כל כיוצא
בזה, ואף בדברים הדומים לענין איכות האהבה, יש הבדל בכמה, שהיא החזק והחולשה
ויש שיאהב את בנו הקטן יותר מן הגדול, יאהב את גביע הכסף יותר מאשר כליו, או יאהב
את כוסו יותר מחמורו, וכן בכיוצא בזה, ובכל מקום שאי אפשר להטיב לשני הדברים הנאמרי
יקדם הנאהב ביותר, וזהו היתרון בכמות ובמעלת האהבה, מעתה מביט השם שנאהב את
רענו בכל דרכי האהבה אשר בהט נאהב את עצמנו, שהיא האהבה היותר נאננה באיכות,
ובכל מקום שלא תתנגד אהבת וולתנו לאהבת עצמנו האמתית על גד הדק והיושר, מחוייבים
אנו לעשות לולתנו כל מה שהיינו עושים לטובתנו, ואולם לא ירחיק בכל זה ההבדל בחזק
וחולשה, ואם כפי משפט הדק והיושר לא נוכל להטיב לולתנו, מבלעדי שנוק לעצמנו סוף
בלתי ראוי, יתכן שתקדם אהבת עצמנו, כש שארז"ל חייך קודמין לחיי חבירך, והכלל שהתורה
לא כוונה פה אל כמות האהבה, שאין טורק בו לא במקום ההתנגדות שאי אפשר לקיי' שיהם,
כי אם לא איכות האהבה, במקו' שאין התנגדות בין שני הדברים הנאמרי, ואז תאהב לרעה כמין
ובכל דרכי ההטבה שאתה מטיב לעמך, אתה מטיב לרעה, לא לתועלת האוהב או הנאהב, כאשר
יאהב האדם את חפציו וסגולותיו, כי אם לתועלת וטובת הנאהב, כאשר אתה אוהב את עמך
(יט) אם חקתי השמרו, מלת חוק בארטיהו (לעיל ג' י"ז), שהוא ענין שאין להוסיף עליו
ואין לגרוע ממנו, כש חקי בראשי', וכן חקי התורה הקבועים במועדים, גם באספרס גם
במשקלם, וממין זה אסור כלאים, אסרה תורה הרבנת שני מיני בע"ח, והרבנת שני מיני
תערובת זהב וכסף נאשת, ולא לבישת שני מיני כמר, של רחלים ושל גפן, ולא כמר ומר
ולא פשתן ומשי, וכיוצא הרבה, רק לא הכוכרים, וזהו חוק השם בתורה, ומה שדבר רש"י
ורמב"ן ז"ל בעצם מנוה זו, יש להשיב מכלאי זרעים וכלאי בגדים שאין הטעם נהוג בהם,
והכלל

קדושים ימ

תרגום אשכנזי קעא

חֲקֹרְתֵי תִשְׁמְרוּ בְּהַמְתֵּךְ לֹא־
תִרְבִּיעַ כְּלָאִים שָׂרָךְ לֹא־תִזְרַע
בְּרֵאִים וּבְגַד בְּרֵאִים שְׁעִטְנֵנוּ

מיינע געזעמטצע, דיין פֿיר
וואַללוט דוא ניכט אין פֿער-
מישטע גאַטטונג צוואַסמען
ברייגען, דיינען אַקער ניכט
מיט פֿערמישטעם זאַמען בע-
זאַען: אונד קיין קלײד אַז
פֿערמענגט

לא
דיך קאַממען לאַסען, דאַוואווי ליינען אונד וואַללען

תרגום אונקלוס

רש"י

קַמְטֵי תִשְׁרֹן קְעִירָךְ לֹא תִרְפִּיכ עִירֻבִין
תִּקְרָךְ לֹא תִזְרַע עִירֻבִין וּלְבוּשׁ
עִירֻבִין שְׁעִטְנֵנָא

קקוטי תשמרו • ואלו הן בהמתך לא תרביע
כלאים וגו' חקים אלו גזרת מלך שאין טעם
לדבר: ובגד כלאים • למה נאמר לפי שאמר
לא תלבש שעטנו כמר ופשתים יחדיו יכול לא
ילבש גזיו כמר ואיני פשתן ת"ל בגד מנין לרבות
למנו מי שטי"ר בלע"ז (כש מיקם טער • בל"א פערמישט געמענגט) כמו חזון לכאזי דאית
בהן שאנו מפרשין לשון כעש פליטט"רא (עיין שמות י"ח י"ח) ול' שעטנו פי' מנחם
מזכרת

באור

הכלל שאין לבקש טעמי המצות, כי הם חקי אלהים, וכן פי' רש"י ז"ל חקים או גזרת מלך שאין
טעם לדבר, כלומר לבני אדם, כי על השם נאמר אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה
(ויק"ד ט"ז ג'), ומה שאמרו בגמ' ירושלמי חקים שחקקתי לאדם הראשון, ובפרק ארבע
עשרות מוקות חקות שחקקתי לך כבר לבני נח, אינו טעם אלא מנהג לאסור הרכבת אילן סרק
בין מאכל ועץ מאכל בעץ מאכל, לפי שאמר בהן במעשה בראשית למיניהו לאסור כלאים,
ויחזי דאזים עץ הכלל, שלא נאמר בהן למיניהו, וכן עץ סרק על עץ סרק שהיא בכלל דשא,
כמו שפירש אב"ט בפי' ספר בראשית: בהמתך, גם בהמת אחרים על בהמת אחרים, וכל
שכן בהמתו על בהמת אחרים, או בהמת אחרים על בהמתו, כי המעשה עמו אסור, ששם
לפן את חקותי תשמרו, חקים שחקקתי לך כבר שנאמר בבהמת למיניהו, מה לי בהמתו מה
לי בהמת אחרים, וכן למדו מזה שאפי' בהמה על חיה וקיה על בהמה, טהורה על טמאה
ועמחה על טהורה, בין בארץ בין בח"ל, לפי שאינה מנוה התלויה בארץ, ואולי אשר בהמתך
אפי' בהמתך אינה אסורה לך לא להרביע אותה, אבל הנרבעת וגם הטולד מהן מותר
באכילה, וכל שכן בהמת אחרים: תרביע, לשון רביעה פרטו (לעיל י"ח כ"ג), ותרביע
המשמע לפי שהוא המספרם נידו, כמו שאמרו בגמרא: כלאים, לדעתי טעם המלה הזאת
גמי שמתבר שני דברים, לא יתכנו להיות מחוזרים, וזהו הם על דרך משל ככלאים בעל
דמיון, כי שרש המלה כלא: שרך, בין שרך בין של אחר ואפי' של נכרי, כמו שבארנו בכלאי
המה, ובאמר שרך על שדות שבארץ שהיא כחלתך בארץ, לא שדות של ח"ל כמו שאמרו בתלמוד,
על לפי שאינו אסור אלא לזרוע כלאים, ואם זרע או זרעו נכרי הזרע היונה מותר באכילה,
מותר שרך לרמה אפי'ו שהיא שרך, גם בה לא אסרתי אלא לזרוע בה כלאים, אבל מה שמחמת
מותרין באכילה, ובכלל זו הרכב' שני מיני אילנות בין בארץ בין בח"ל, כי גם הם עבי השדה:
בגד כלאים, כאן לא אמר ובגדיך לא תעשה כלאים, לפי שאין עובר על המעשה, כי
מותר לזרוע כלאי בגדים לעוברין לגוי, אבל בגד כלאים שעטנו, אפילו עשאן גוי,
לא יעלה עליך, על הלבושה עובר, וכן הוא אומר לא תלבש שעטנו כמר ופשתים יחדו, ואם
בגד הכלומר כאן אינו אלא כמר ופשתים: שעטנו, במחנה תורה ביאר שעטנו אינו אלא
למר ופשתים יחדו, לא משאר מינין, ומלת שעטנו אין בידנו לפרשה, אבל רבותינו פירשו
המלתם שהיא מורכבת משלשה מלות שזע טווי וכן, ואמרו בת"כ והביאו רש"י ז"ל בפרוש ובגד
כלאים מה ת"ל (פי' למה נאמר כאן בגד), לפי שאמר לא תלבש שעטנו כמר ופשתים יחדו •

פערטענגט. אחוץ: (כ) ווען
 יעמאנד איינע פרויזע בע
 שר אפס, זייע אבער איז
 איינע רייכאייגע, די
 איינעם מאַנגע איינען איז,

אונד
 רש"י

תרגום אונקלוס

מחצת חמר ופשתים: (כ) נחרפת
 לאים. מיועדת ומיוסדת לאיש. ואיני
 יודע לי דמיון במקרא ובשפה כנענית שחזיה
 שפה וחזיה בת חורין המאורסת לעבד עברי
 שו תר בשפה הכתוב מדבר: והקדה
 לא נפדתה. פדוי ואינו פדוי וחסם פדיון בכסף: או חפשה. בשטר: נקרת
 תהיה. היא לוקה ולא הוא. ישעל בית דין לבקר את הדבר שלא לחייבו מיתה כי לא חפשה
 ואין קדושים גמורין ורבותינו למיז מלאן שמי שהוא במלקות תהא בקרלי שהדיינים המלקין
 קורין על הלוקה חס לא תשמו לעשות וגו' ופלא ה' את מכותך ועמר: כי לא חפשה
 לסיכך

באור

יכול לא ילבש גמי חמר ואינו פשתן, ת"ל בגד, ומנין לרבות את הלכדים (פי' לבדן אינן
 ארונים כנגד העשוי מחוטין טוויין, לא עשויים ממחר ופשתים טרופים יחדו ושעים), ת"ל
 שעטנו דבר שהוא שוע טווי וטו, ולדעת רמב"ם ז"ל (כלאים פ"ב) הלבדן כלאים של תורה
 הן, ורמב"ד ורמב"ן ז"ל נחלקו עליו, וכן בפ"י שוע טווי וטו נחלקו גדולי עולם, וכפי פשוט
 דברי הגרייטא נראה שלמד משעטנו איסור שועין, שהן המחזורים היטב בטרף, שהן הלבדן,
 ואיסור בגדים כשהן חוטין טוויין חמר בפני עצמו ופשתים בפני עצמן, ואם כן הן ארונים יחד
 להיות בגד או קאורים יחד, אזהר לשון כוז בליזה ועקמומית, שכל ארון או קאור מתקם
 החוט, ולא אחר כך בענין זה: לא יעלה עליך, יכול לא יפיל את הקופה לאחוריו ת"ל לא תלבש
 עליך למעט תחתיו, וכן אמרו מותר אמה להביעו תחתך, אבל אמרו חכמים לא תעשה כן
 שלא תהיה נמוח אמת עולה על בשרו: (כ) ואיש כי ישכב, גם זה מחקי האם, כמו
 שיתבאר: שכבה זרע, בכל העריות המערה כגומר, ובשפה חרופה נרדך שכבת זרע גומר
 ציאה, ושכבת זרע בארטהו (לעיל ט"ו ט"ז): והוא שפחה נחרפת לאיש, פי' רש"י ז"ל
 בשפה כנענית קניה שפה וחזיה בת חורין המאורסת לעבד עברי שוותר בשפה כנענית
 הכתוב מדבר, ופרשו בשטר ר' עקיבא, כי לר' ישמעאל מדבר בשפה ודאית, כמו ששנינו
 (כריתות דף י"א ע"א), ולדעת שני התנאים, יפה קוריהו איש להבדילו ממונה, שהיא שפה
 נקיש שאינה יונחת לעולם, והוא אעפ"י שנמכר לעבד, אינו עבד ממש, שהרי יוכל בש
 ויטו בכל דבר כלאים מנבי ישראל, ודאיה (מכילתא פרשת יתרו) שאמרו כי תקנה עבד עברי
 התורה קוראמו עבד בעל כרסה, כלומר בפני האמת אין אס עבד עליו, ובאמרו כי לי בני
 ישראל עבדים (לקימן כ"ה כ"ה), ואם כדעת י"א שמדבר בעבד כנעני נרדך טעם למה לא אמר
 נחרפת לעבד: נחרפת לאיש מיועדת ומיוסדת לאיש, ואיני יודע דמיון לו במקרא, חפ"י
 רש"י ז"ל, ורמב"ן ז"ל דמה זאת המלה א בימי חרפי בימי בערותי, וכמו המסרת יקרא נער,
 כן הפילגש המסרתה לשכיבה תקרא נערה, וזהו נחרפת שהיא נערה לאיש, שאינה אשתו
 לגמרי, ואין נחת בפ"י זה, ורש"י ז"ל פ"י שהוא כמו עם חרף נפשו למוות (אופטים ה' י"ח)
 מוכר נפשו למוות, וכן נחרפת מסורה לאיש, כאמרו אס אדוניו יתן לו אשה (אמות כ"א ד')
 ודבריו נכונים, ואעפ"כ גם המלה לשון חרפה, וכן בימי חרפי, כי הילדות והשחרות הכל
 ומרבה סכלות, וכן החרף נגד הקיץ, ולכן כל מסירה של חרפה ובזיון נקרא חרף, חרף
 נפשו למוות שזכה וחרף נפשו, למסור אותה למוות שלא לסבול שעבוד הנר, וכן כאן לפי שנמכרה
 לעבד

קדושים יט

תרגום אשכנזי קעב

והפדה לא נפדרתה או חפשה
לא נתן לך בקרת תתיה לא
וימתו ביל לא חפשה: כח והביא

אונז ניכט ל'אסגעקויפט
ווארדען, אויך ניכט זאנומען
איהרע פרייאהייט ערהאלטן
דאס: זא שטערט דיא
נייסעלצוכט דרויף, שטערבן
אבער זאלען זיא ניכט, דען
דא איז ניכט פרייא צעוועזען: (כא) ער זאלל אויך העם עוויגען צו עהרען פֿאַר
דעם איינגאנג דען שטיפטצעלטן זיין שולדאפער ברינגען: זייניגן

תרגום אונקלוס

ר ש י

ואתפרקא לא אתפרקת בכספא או
לפיך אין חייב עליה מיתה שאין קדושה
קדושין הא חס חופשה קדוש' קדושין ומייב
מיתה
קדושתא תהי בה לא ושותאן ארי לא אתפרקת: (כא) ויית' י

באור

עבד זה לבוין, שולדו ולדות שימשו את הרב, קראה נחרסת, והנפעל יורה שחמסרה מיד
אחר והוא האדון, ולפי שיעקר מסירה או לבעילה, אינו ניהג לא נבעולה לא בארוסה כמו שאמר
בבריתות, לא אהם סמכו זה למלה הזאת בענין אחר כמו שאמר ר"מ ז"ל: והפדה לא
עפרה, מזה למד ר' עקיבא שפדית במקנת, ולא נפדתה למרי חניה ספחה ומניה בת חורין
אחורה לבן חורין מפני נד שפחות שנה, ולעבד כעבדו מפני נד חירות שנה, ורק מותר לעבד
עבד, שהרי מותר בשפחה כעבדית וכל שכן זו: והפדה, מקור מננין הפעל, וסתם פדיון בכסף:
או חפשה לא נתן לה, אלא נתן לה שטר פחרור, וחפשה שטר של חופש, כמו וכו' לה ס פר
בריתות ומתן בידה (דברים ד' ד א'), וכן כאלו אמר לא נתן לה, וכן זאת בית אביו יעשה חפשו
בשרא (ש"א י"ז ד ה'), שהמלך נתן לו כתב שפטור ממסים שאר עבדיו חייבים: בקרת
חזקה, פי' רש"י ז"ל היא לוקה ולא הוא, יש על בית דין לבקר את הדבר שלא למייבו מיתה,
כי לא חפשה ואין קדושה גמורים, וקרוב לזה אמר ראב"ם ז"ל כמו לא יבקר (לקמן ד' ז"ל ג'),
קד פתרוהו דונג ומנחס, ויקרו ב"ד אס לא חופשה לא יחייבו מיתה כאשת איש, ורמב"ן ז"ל
חזק שכל המפרשים פירושו כן, ואין פירושו מתוק בפיו, כי בידוע שיבוקר הדבר, ולא ימיתו
אדם חנם, וכן יבקרנו בכל חייבו מיתות, ועוד קשה בעיני, שכל משפטו התורה לא נאמר
ק, כמו ולעברה לא תעשה דבר וגו' כי כאשר יקום איש על רעהו וגו' לא אמר בקרת תהיה,
ולמעשה ז"ל הוא מלה יסודית בכתוב, ומורגלת בארמית, ובל' רבותיו ז"ל מל' הפקר, כי
עיקר ה' הבקר בני'ת, כמו בית שמי' אומרים הבקר לעניים הבקר, וכיוצא בראיות שהביא
בפרשו להוכיח שהמל' בני'ת, ופי' הכתוב אעפ"י שהיא נחרסת לאיש, בקרת תהיה לו כלו'
ומפקרת תחשב אבלו כי לא חופשה להיות כאשת איש, וגם פרושו דחוק הן בפ' המלה, והן
בכתוב, כי אין צורך להאמר, אס מפורש לא יומתו כי לא חפשה, ועוד איך יקראנה הפקר
אס היא במלקות והוא באשם, ולדעתי עיקר כפי' רש"י וראב"ם ז"ל שהמלה מן לא יבקר וגו',
מייבו שב על כי לא חפשה מטעם שאמרנו, אלא לפי שהוא בין מויד בין אונג פטור מעונש בדי
דמס, והוא לבדה כשהיא מוידה חייבת מלקות בדי ב"ד, וכמו שקבלו רבותיו ז"ל, וללמדנו
את אמר בקרת תהיה, עליה לבד יבקר הב"ד אס אונגת או מוידה, אבל עליו אין צריכין
בקר לפי שפטור גם צמוד, והניקה תורה עונש שלה מסור בעל פה לחכמים, והס קבלו
היא במלקות, ומור ואמר לא יומתו הוא והיא כדן טאף וטאפת, כי לא חפשה ואין קדושה
הוא מלקות, כי לא יומתו הוא והיא: כי לא חפשה, הא אס חפשה חייבין מיתה, ולפי
למעלה נזכרו שתי'ן פדיון כסף וחופש שטר, ופי'ס בחופש לבד, למדו קנת מרבתיט שאין
מור בה לא השטר: (כא) והביא את אשמו, הוא ולא היא, בין אונגת בין מוידה אינה
עביאה

תרנום אשכנזי

קדושים יט

אֶת־אֲשֶׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פְּרִיחַ
אֶהְלֵמוּעַד אֵיל אֲשֶׁם: כַּן וְכַפֵּר
עָלָיו הַבְּהֵן בְּאֵיל הָאֲשֶׁם לְפָנַי
יְהוָה עַל־חַטָּאתָיו אֲשֶׁר חָטָא
וְנִסְלַח לָיו מִחַטָּאתָיו אֲשֶׁר
חָטָא: פ שלישי

כַּן וְכִי־תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם
כָּל

תרנום אונקלוס

ר ש י
אֵימָה: (כב) וְנִסְלַח לִי מִחַטָּאתֵי אֲשֶׁר חָטָא
לְרִכְוֹת
בְּחַטָּא בְּדִקְרָא דְאֲשֶׁמָא קָדָם וְיַעַל חוֹבְתֵיהּ הִי חֵב וְיִשְׁתַּבֵּק לִיה טַחֲוֹתֵיהּ
דִּי חֵב: (כג) וְאָרִי תַעֲלוֹן קֶאֱרָעָא וְתַעֲבֹן
כָּל

באור

עבירה אשם: אשמו, כמו מכל מצות ה' ואשמי (ויקרא ד' יג), וכן והביא את אשמו לה' אש
תמים מן האש, שמאשים עצמו על מעשהו ורובה להתכפר: איל אשם, מלת איל פירושה
(לעיל ה' טו), ולפי שכל האשמות אין שאלין איל, קצרה תורה כאן ואמרה איל אשם, שיהיה
הידוע המפורש שם, וידענו שצריך להיות מן האשם ככסף שקלים: (כב) על חטאתו, שיהיה
שוגג בין מידה, שהרי צמוד מדבר בקרת תהיה, וזה ראיה שגם חטאת כולל שתיקה
שפרשנו (לעיל ד' ג'), ולא נכתבה פרשה זו בין חקות העריות בפרשת אחרי מות, לפי שצויה
מכללן, שכל העריות ונכרתו הנפשות העושות, האיש והאשה אין, וכאן האיש פטור, כגון
כרת וכאן אף היא חלקית בעדים, ואם אין עדים כטורה זכרת, והנה מוסבה משפט זה
משפטי העריות, כמו שפירשנו במש"ל ובכרייתא, גם הבאת קרבנו מאונה משאר הבאת הקרבנו
ולכן נאמרה פרשה זו כאן בכלל את חקותי תשמרו, (כג) וכי תבאו אל הארץ, גם זה
התורה, למה שלש שנים יהיו הפירות ערלים, ולא תשעה לדברי ראב"ע ז"ל שאמר כי הפירות
עד שלש שנים אין בו תועלת ומוזיק, ואם כדבריו למה לא תנהג באתן שנטעו עכו"ם קודם
שבאו לארץ, ולא בנטישת ח"ל, ולא בפירות של עכו"ם, כמו שנהג בכל מקום אסור וזה
ובהמה וזיה שדמה ליה: חבאו אל הארץ, כל המצות האמורות עד כאן, נהגו גם בנטישת
אבל נטיעת עכו"ם לא יתכן במדבר לא מקום זרע נסן ותאנה ורמון, ואם כן אינו מומעט
שטע ישראל בח"ל, או שעל כן אמר כי תבאו אל הארץ, שהיא מצויה נטיעת לבד בארץ
בח"ל, ויש בזה מחלוקת בין חכמי ישראל אם ערלה נהג בח"ל או לא, ולדעת כל אחד יש
לפסע הכתוב וכמו שפירשנו: ונטעתם כל עץ מאכל, אבל הנטוע קודם לכן אינו חייב בנטישת
וערלהם ערלהו את פרוו, פי' רש"י ז"ל ואטמתם סתימתו, היא אטום ונסתם מלהגות
ולדעתי כל"ל ערלה שנקרא כסוי מוכשר המכסה על יופי הדבר, כי ערלת בשר מלבוש
מכסה תבנית הגיד על עטרה שלו כמו שרמזנו (לעיל י"ג ג'), וערל לב משל כסוי המכסה
והסכלות המכסה על בינת הלב, וערל און גם הוא משל כסוי של קושי המכסה על שמיעת
של אשמע לתוכת השוכים, וערל שפה כסוי מחלה המכסה על שפתיו, שלא תדברנה כרף
שפה

איינען ווידער נעמליך צום
שולדאפפער: (כב) דער
פרימער זאלל איהן פאר
דעם עויגן מיט דעם ווידער
דען שולדאפפערן פער
זאהנען, וועגען דער זינדע
דיא ער בענאנגען: דא ווירד
איהם דיא בענאנגען זינדע
ערלאסען ווערדען: (כג) ווען
זיידר אינו לאנד קאמט
אונד אללערלויא אבוטביימע
פלאנעט

קדושים יט

כָּל־עֵץ מֵאֵל וְעַרְלָתָם עַרְלָתוֹ
אֶת־פְּרִיָו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם
עַרְלִים לֹא יֵאָכֵל: כד וּבַשָּׁנָה
הַרְבִּיעֵת יִהְיֶה כָּל־פְּרִיָו קֹדֶשׁ
הַלְוִיִּים לַיהוָה: כה וּבַשָּׁנָה
הַחֲמִישֵׁת

תרגום אשכנזי קעג

פִּלְאָנְט, זָא וְאֵלֶּלֶט אִיהֶר
דִּיא פֶּרוּכְט דִּיא פֶּאָן אָלו אִינע
פֶּאָרהײט אַנוועהען: הַרְבִּיעֵת
יֵאָהֵר וְאֵלֶּלֶט זײַ אִיךְ אָלו
פֶּאָרהײט: אַנצווערן זײַן,
אונד גױכְט גענעסען וועררען:
(כד) אָללע פֶּרוּכְט דעו פֶּיעֶר
טען יֵאָהֵרוּ: זײַ אִיךְ הַיִּילִיג־
טוהם, צור דֶּאָנקזאַנג, וְ
דעם עױגען צו עררען;
אײם

תרגום אונקלוס

כָּל אֵילָן דְּשִׁיבֵל וְתִרְהִקִין רִתְקָא יֵת
אִיבִיהַ תְּלֵת שָׁנִין יְהִי לְכוּז טְרַחֵק
לֹאֲכָדָא לֹא יִתְאָכֵל: (כד) וּבְשֵׁתָא
דְּכִינְעָתָא יְהִי כָּל אִיבִיהַ קֹדֶשׁ תּוֹשְׁבְתָיו
קֹדֶשׁ יִי: (כה) וּבְשֵׁתָא חֲמִישֵׁתָא

רשי

לרבות את המזיד כגונג: (כג) וערלתם
ערלתו. ואתמם חטימתו יחא אטום
וכסתם מליהנות מונט: שלש שנים
יהיה לכם ערלים. שאומתי מונה לו משע'
נטיעתו יכול אם הנביעו לאחר שלש שנים יחא
יותר ת"ל יהיה בהוותו יחא: (כד) יהיה
כל פריו קדש. כמעשר שני שכתוב בו וכל
מעשר הארץ ויותר קדש לה. מה מעשר שני
איו

באור

שמה גם אתה והערל (חבוקוק ב' ב' ט'), והמתכסה בכסוי של גנות וחרפה, וראיה ויקיקלון על
כבודך (שם שם), וכן במדות השם יחשב כאילו הפירות נג' שנים ראשונים כמו מוכסה מאדם
על העץ, ועליו אומר וערלתם ערלתו את פריו, כלו' אעפ"י שפרי האילן הן הדור ופיו, אתם
תערבו ערלתו את פריו, תחשבו על עץ זה שיש עליו ערלה שהוא פריו, ולפי שפריו כמו ערלה לא
יאכל, ויש לבדר דברי רש"י ז"ל לענין זה: שלש שנים יהיה, העץ: לכם, ישראל שקדשתי
אתכם במצותי, לא שהן ערלה בעצמן, שהרי נאכלין לבני אדם, וגם לכם מותרין כשנטען
עבו"ם לעצמן, וכן שקן הם לכם, כמו שבארנו (לעיל י"א י'): ערלים, זאת
המלה קשה שהיא לשון תאר רבים, כי מן ערל נאמה כי כל הגוים ערלים (ירמיה
ט' ד'), ואיך תשוב על יהיה, אבל ענינו על הפירות הנזמחים עליו, שישב לכם
כען נזמח פירות ערלים ומאוסים, ומפרט לאיזו ענין, ואמר לא יאכל מה שנזמח עליו:
(כד) קדש הלולים לה', כמעשר שני שכתוב בו וכל מעשר הארץ מורע הארץ ופרי העץ לה'
הוא קדש לה' (לקמן ד' ל'), כלו' קטיו הוא לה' וקודש הוא, לא שנתן אותו לך לאכלו במקום
אשר יבחר לשכן שמו שם, ולשמות שם לפני ה' להללו ולשבחו, כאמרו ואכל' סם לפני ה' להדיק
וגו' מעשר דגנך ותירוסך וגו' לזמן תלמד ליראה את ה' להדיק (דברים י"ד ד'), וכן קדש לה'
הכאמר בנטע רבני, קטיו"ם הם לה', והו' נתן אותם לבעליו לנהוג בו כמו בפירות מעשר,
שיאכל אות' או כסף פדיונם בירושלי', ולפי פשוטו על כן נאמ' הלולי', להורות שאינן קדש
נזמח להנתן לכהן, לא שלא יאכלם באו"ם ובטומאה כחולין, לא צריך לעלות לירושלים, לטוב
אותם סם בהלולים בתושבנות ובתהלות להם ב"ה, והלולים שמהם בהלל ובהודאה, כמו
ויעשו הלולים (שופטים ט' ד'), ואם כן למדנו שקדושתו שקדושת מעשר, שמשורש בו
הלולים שלו, והכתוב לא אמר ובשנה הרביעית תאכל פריו קדש הלולים לה', אולי הייתי שומע
שצריך לאכול הפירות עצמם, ובאמת יותר נחלל אותם על כסף, ולהעלות הכסף לירושלים
לקנות בו בקר וטאן לזבחי שלמים ולשמותה, ולכן אמר קתם שיהיה פריו קדש הלולים לה' כן

תרגום אשכנזי

קדושים יט

החמישה תאכלו את פרוי
להוסיף לכם תבואתו אני יהוה
אלהיכם: כי לא תאכלו ער-

(כה) אים פֿינפֿטען יאָהר
אַבער קאַנגט אַיהר דיא
פֿרוכט פֿערצעהרען, ראָדורד
אַלל דער ערטראַג פֿער
מעהרט ווערדען: אַיך בין
דער עוויגע אייער גאַטט:
(כו) אַיהר אַללט בײַם

תרגום אונקלוס

רש"י

חמישתא תקלון ות איפיה לאוסקא
לכון עללתיה אגא יי אלקכון:
(כו) לא תיקרון ער

אינו נאכל חן לחיות ירושלים אלא צפדין
אף זה כן ודבר זה הלולים לה' הוא שטאש שם
לשבת ולהלל לשמים: (כה) להוסיף לכם
תבואתו היינוהו הזאת שתשמרו תהיה להוסיף
לכם תבואתו ששכרה אני מברך לכם פירות
הנטיעה יהיה ר' עקיבא אומר דברה תורה
שנים אני מנטער צו חנם לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו:
כך ויאמן לשמור הבעתמי: (כו) לא תאכלו על הדם להרבה פנים נדרש בסנהדרין שלא

באור

קן בין הנקח בכסף, ועל כן בעל הטעמים הפסיק בנגינה תחת פרוי: (כה) ובשנה
החמישה האכלו את פרוי, כמו חולין, לא שברך לאכלם, אבל תאכלגם כל מיני הנאות,
לאכלם ולעשות בהם סמורה וכיוצא, וכיו שיתאכל להוסיף לכם תבואתו, אומר אני לפי
פשוטו של מקרא, לפי שגם בשנה הרביעית מותר לאכול אותם בא הסתוב להבדיל בין אכילת
שנה רביעית, לאכילתן בשנה החמישית, כי משנת רביעי' נרדף שיקנה בהן נקר ונאף לאכילה
להלולים, וכשהתבואה או כסף פדיונם רב, אין לו מהן כלום רק מה שאכל הוא ויתו
צדושלים, והנותר יאכלו עמו לוי וגר ויתום ואלמנה, ואסור לו לעשות בהן סמורה, ולנת
כספם באזכרו, או להוציא נכרכי גופו לבגדים וכיוצא, אבל פירות חמישית שנאמר בהן תאכלו
את פרוי, מפרש שזאת האכילה כוללת כל מיני הנאה, והוא להוסיף לכם תבואתו, שתעשו
בתבואתו הכל להוסיף לכם היו ועושר, כדרך אדוני הארץ להוסיף הן ועושר בתבואת ארצו,
ומלת תבואתו, כמו כי טוב סארה מספר כסף ומחרון תבואתה (משל' ג' יז), ובלועז (אויב'
קונסט) מה שביא הפרי, ומכלל זה אט שומעים ספירות שנה רביעית אין חלא לאכילה
צדושלים, ורש"י ז"ל פ' הכתוב כפי מדרש חכמים, והכל אחת, ודברי תורה כפשוטו יפונן
סלע: (כו) לא האכלו על הדם, לפי פשוטו הוא דבר לאד מענינו, לא תנחשגולא תעוננו,
שכן זה מין ממיני הטומאות הללו הוא, וכן פ' רש"י ז"ל, ואמר ענינו שאוכלין על קבר החרוג
לשם מכשפות שלא ינקום או ענין מכשפי' אחר, וכן פ' רמב"ן ז"ל ואמר ענינו שהיו שופכי' הדם
ומאספים אותו בגומא, והשדים מתקבצים שם כפי דעתם ומוכילים על שלמנם להגיד להם
העמידות, וכבר פרשט (לעיל י"ז ה'), שעל כן אסר להם במדבר בשר תאווה, לפי שהיו
שוחטין על פני הדה, וקרוב לו יושבים ואוכלין בשר, אבל אזהרת לא תאכלו על הדם במקומה עומדת,
התיר להם לשחוט בשר תאווה בכל מקום, אבל אזהרת לא תאכלו על הדם במקומה עומדת,
שאסור לקבוע סעודתם אצל הדם, אזה דרך הזכחים לשעירים, ולדעתי עשו כן בניו שאיל
שנאמר ויעש העם א' השלל ויקחו נאן ובקר ובני בקר וישחטו ארצה ויאכל העם על הדם (ע"א
י"ד ל"ג), פי' במקום שחת הדם בשלו וכלו וכלו, וכאשר אמרו לשאל הנה העם חוששים
לה' לאכול על הדם (שם ע"א ל"ג), טה גלו א' היום חנן גדולה (שם ע"א) ואמר הגישו א' אש
סורו ואיש סידי ושחטתם בזה ואכלתם ולא תחטאו לה' לאכיל על הדם (שם ע"א ל"ד)
פי' ישחטו כלם על האשן שאנו אכל אהל העקף, וכל אהד היה נרדף לה' יך הנשר החוט א'
אהלו

קדושים יט

הדם לא תנחשו ולא תעוננו :

כי לא תקפו פאת ראשכם ולא

תשחית את פאת זקנד :

ושרט

תרגום אשכנזי קעד

ביים בלוטע קיינע מאהלצייט
האלטען : אכטעט ניכט אויף
שלאנגענבעוועגונג אויך ניכט
אויף דען צוג דער וואלקען
(אדער האלטעט הייד אן
קיינע אכערגלויבישע פארט

בעדייטונג אונד וייד קיינע טאגעוואהלער) : (כו) איהר זאללט דאן האר ניכט רונד
אם הויפטע נעכט דען פארדערעקען אכנעהמען : אויך זאללוט דוא ריא עקען ריינען
בארטען ניכט גראט אכפוטצען : אום

תרגום אונקלוס

דטא לא תנחשו ולא תענון : (כו) לא

תקפו פאתא דרישיכון ולא תחבל

ית פאתא דדקנד : וחבול

רשי

יאכל מבשר קדשים לפני זריקת דמים ואזהרה
לאוכל מבהמות חולין עד שתגא נפשה ועוד
הרבה : לא תנחשו : כגון אלו המנחשין בחולדה
ובעופות פתו נפלה מפיו נבי הפסיקו בדרך :
לא תענונו : לשון ענות ושעות שאמר יוס פלוגי
יפה להתחיל מלאכה שעה פלוגית קשה לנחת : (כו) לא תקיפו פאת ראשכם : זה המעשה
בדעיו לחטוי אונד ולפדתו וכמא הקף ראשו עגול סביב שעל אחורי אונד עקרי שערו למעלה
מדעיו הרבה : פאת זקנד : סוף הזקן וגבוליו והן חמש שמים בכל לפי ולפי למעלה אבל הראש
שהוא ראש ויש בו שתי פאות ואחת למטה בסנטרו מקום סבור

באור

אהי ועי"פ היו כשמיים מאכיל על הדם , זהו כפשוטו , ורבותי ז"ל דרשו מפסיק זה כמה
דברים וכלם איסורי תורה הן , לא שאין לוקים על אחד מהן לפי שהוא לאו שבכללות : על
אלו ובסוף , כמו וסכת על הארון (שמות מ"ג) ודומיהן : לא הנחשו , פי' רש"י ז"ל כגון
או המנחשין בחולדה ובעופות , פתו נפלה מפיו נבי הפסיקו בדרך , וכן הוא בת"כ , כל' כל
הסוף לעשות מעשיו על פי אלו ההבלים שאין בהם ממש , ומה' יסוד לבו , הרי הוא מנחש
שהיר עליו הכתוב , אבל אם אינו סומך מעשיו עליהן אין בכך כלום , והסמיכה היא כמו
ענד אברהם ויהונתן , שעל פי מה שקרה להם עשו מעשיהם , לא שהנדיקים הללו לא סמכו
על נחוש של הנב חלילה , כי היה ככון לבט בה' , ושאו מומנו סימוין להם הדברים שלקחו
לאות , דברים שאין כמנהגו של עולם , וכאשר מלא השם שלחם , היה ראוי שיחזק לבנם
לעשות על סיהן ולדעת כי ה' מלאים מעשיהם , והיו שאמרו (חולין דף ג"ה ע"א) כל נחש שאינו
בליער ענד אברהם וכיהונתן בן אלו אינו נחש , ובפרושנו לס' בראשית הרחבנו בזה : ולא
תענונו , פי' רש"י ז"ל ל' עיטת ושעות , שאומר יוס פלוגי יפה להתחיל מלאכה , שעה פלוגית
קשה לנחת , וזו דעת ר' עקיבא , ויש אומרים אלו אומי עינים , ויהיה שראו עין מהבנן
המחובע : (כו) לא תקפו פאת ראשכם , אמרו בת"כ סוף ראשכם , ואלו הן הנדעין מכאן
ומכאן , וכבר פרשנו (פסיק ט') , כי הסוף נקרא פאה , והיו סוף ראשכם , לא שמלאין זה כל
שהוא סוף יחא חסור , כמו שער הפדחת ושער סוף הנגלת , אבל לפי שהובאו בלשון הקפה
לנדט שאין חסור לא הנדעין מכאן ומכאן , אלא מגלתן מקיף שער הראש כלו , וכמו שפי' רש"י
ז"ל המעשה בדעיו לחטוי אונד ולפדתו , כמא היקף ראשו עגול סביב שעל אחורי אונד עקרי
שערו למעלה מדעיו הרבה , פי' לפרשו סוף הראש שהוא הנגלת מכוון כנגד הפדחת , והשער
שלוטה ען הנגלת אינו שער ראש לא שער העורף , וכמא שער הראש עוקף בעגול , לבד
הנדעין הנמשכים למטה , שהן משער הראש , שהרי הולדים שאין להם זקן , יש להם שיע'
הנדעין , וכשמגלה הנדעין ומעלה אותם עם הפדחת ואחורי אונד , ראשו עוקף כלו , ומלת
קפיט שראויקף , כמו הקיפו עלייחד (מלבי"ם פ"ח ר"ח) , מקיפים את היס סביב , (מלבי"ם פ"ז
כ"ד)

כח ושרט לנפש לא תתנו
בבשרכם וכתבת קעקע לא
תתנו בכס אני יהוה: כט אל-
תחלל

(כח) אום איינו טאָרטען וויל-
לען וואָללט איהר אייך קיינען
שניט אינ'ו פֿרױש געבען ,
אויך קיין איינגעאַצטען טאל
אַן אייך טאַכען : איך , דער
עוויגע ! (כט) ענטוויידע

דיינע

תרגום אונקלוס

רש"י

(כח) וחבול על טית לא תתנו
בבשריכוון ורשטין חריתין לא תתנו
בכזן אָנא יי : (כט) לא תחיל

מכור שני הלחיים יחד ; (כח) ושרט לנפש .
כן דרכן של אמורים-להיות משרטין בשרם
כשמת להם מות : וכתבת קעקע . כתב המוקה
ואקוע שאיט כמק' לעולם שמקעקעו במחט
והוא משחר לעולם : קעקע . לשון והוקע
אותם

באור

ד"ר (דומיהן) ונזכרו עוד שרש כקף מחסרי נו"ן, וענינו הסרה, כמו ונקף סכני יער
(ישעיה' ל"ד), כנקף זית (ס"ו' ו'), ובכנף הכבד תאמר גם כן תקיפו, כמו מן נגשו
תניחו פסח ופולח (מלכ"י א"ח"), ומחכמת הכתוב שבחריה במלה שהיא לשון הסרת השער כמו
איתן שבחרי נו"ן, גם לשון הקפה סניב כאיתן שגמחי עי"ן, ולמדנו שאפילו במספרים אסור,
שאינו תולה האיסור בהשקפה לא בהקפה: הקפו, לשון רבים, אמרו רבותינו ז"ל לחייב את
המקיף ואת הניקף: ולא השחית פאה וקנך, למד מענינו שמדבר על פאות מיוחדות
שזוקן, וקבלו רבותינו ז"ל שהן תוש, שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה, וכמו שפירש
רש"י ז"ל שתי בכל לחי ולחי לעל' אבל הראש שהוא רחב ויש בו שתי פאות ואח' למטה בסנטרו
מקום מכור שני הלחיים יחד: השחיות, אמרו בת"כ לפי שאמר להלן ופאת זקנם לא יגלחו,
יכול אפילו גלחו במספרים כבתער יהא חייב, ת"ל לא תשחית פאת זקנך, יכול אפילו לוקחו
במלקט ורהיטני יהא חייב, ת"ל לא יגלחו, הא כיצד גלות שיש בו השחתה הוי אומר זה תער,
ופי' הר"ן ז"ל תער מנגלת השער מעיקרן, ואני קויה דמספרים חדים בעין תעה גם קן
מחליקין בתער, ועל כן יכול אפילו גלחן במספרים כבתער, כלומר שהחליק הפאות כמו
בתער, גם התער אינו מנגלת השער מעיקרן, ולדעתי לשון השחתה טפל על המכלה דבר
בבת אחת באף ובחטה, ודומה לו התער שבהעברה אחת על הכשר לוקח חזי הזקן בבת אחת
או פאה כלו בבת אחת, אבל במספרים אי אפשר לא מעט מעט, והתורה אומרת ולא תשחית
למדנו שעל גלות של תער מקפיד, ויפה אמרו אי לא תשחית יכול אפילו לקחו במלקט ורהיטני,
כלומר שהן כלים הלוקחים הפאה בבת אחת כמו תער, לא כמו שפירשו ז"ל שמשחיתים השער
מעיקרו וכמו שפרשו, לכן אמר להלן לא יגלחו שאינו אסור לא ע"י גלות, ותער מנגלת כמו
שמנינו ביום ההוא יגלת ה' בתער השכירה ועו' (ישעיה' ז' ד'), וכן מספרים, אבל עלקע
ורחיטני אינן כלי גלות, ולפי שהכריחה תורה גלות והשחתה, אינן זה לא תער: (כח) ושרט
לנפש, השריטה ידוע בדברי רז"ל הרבה, ישרט שריטה בכותל, וכשעושהו בבשר יהיה
חבורה, וכפי הנראה הין העכו"ם נוהגין לעשות שריטה ידוע בבשר כשמת להם מות, לאיזו
מחשבה רעה שהן חושבים על הנפש, והיו שרט לנפש, כי לא אמר לא תשרטו בשרכם לנפש
אך ושרט לנפש כמדבר על שריטה ידועה שהיא נעצור נפש, אותה לא תתנו בבשרכם, כמו
והחובת קעקע לא תתנו בכס, שהיא נחיתה בכונה, וכמאנה תורה נאמר לא תתגודדו (דברי'
י"ד א'), כמו ויתגודדו כמשפטם בחרבות (מ"א י"ח ד'), והוא בכלל ושרט לנפש: וכתבת
קעקע, מכתב של קעקע, שהארט מכתב נבשרו כמין אותיות, וממלא השריטות עם דו"אן
כחול

קדושים יט

תרגום אשכנזי קעה

תחלל את בתך להונותה ולא

דיינע טאָסטער ניכט, זיי א צור אונצוכט צו פֿערפֿיהרען: דאָמיט

תונה

תרגום אונקלוס

רש"י

תחיל ית ברתך לאמעיותא ולא

אותם והוקענום (שמואל ב' כ"ג) תוחבין עין בארץ ותולין אותם עליהם וכמלאו מחוקין ותחבין בקרק' פורפייאנט בלע"ז (בל"ח דורך גראבנד . איינגראבנד) : (כט) אל תחלל את בתך להונותה . במוסר בתו פטויה לביסה שלא לשם קדושין : ולא תונה הארץ . אס אתה עושה כן הארץ מונה את פירותיה לעשותן

תשעי

באור

באור, והיא הקעקע, ובמאנה (מכות דף ק"א ע"א), כתב ולא קעקע, קעקע ולא כ' אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע, בדיו וכחול ובכל דבר שהוא רושם, ולפי' זה וכתובת על השריטה, וקעקע על הרשימה בדיו או בצבע, שלשון וכתובת לא תתנו בכס, בכס מורה על מכתב של שריטה, לא על מכתב שעל העור, וא"כ כתב ולא קעקע על האורט אותיות ולא השקין בדיו, וקעקע ולא כתב על הרושם בדיו ואינו אורט, וכך הכתי מל' רמב"ם ז"ל (עכו"ס וחוקותיהם פי"ב י"א) שאמר כ' ולא רשם בצבע, או ארשם בצבע ולא כ' בשריטה פטור עד שיכתוב ויקעקע, הרי שקרא השריטה כתיבה, והרשימה קעקע, וכן נכון כי קעקע יין המרובעים לדעת רד"ק ז"ל בש"ס, והוא מורגל בל' חכמים וקעקע כל הבירה בלה וחסר מריש לבעליו, וכן כאן המכתב פטור בעור וקיים בו ע"י הצבע, אבל שרט לבד אינו קיים שחר ונרפא, או כמו שפי' רש"י ז"ל קעקע, ל' והוקע אותם והוקעטם, שתחבין בארץ ותולין אותן עליהן, וכמלא מחוקין ותחבין בקרקע פורפייאנט בלע"ז (פורפייאנט, ובל"ח דורך גראבנד, איינגראבנד), כתב המחוקה ושקוע שאינו מחוק לעולם, שמקעקע במחט והוא משחיר לעולם, ולדעת רבינו ז"ל שהמחט שתחב בעור וכותב בו יש עליו צבע שחור שנכנס בכתיבה ומשחיר לעולם, וסוף סוף וכתובת על השריטה, שאורט לקעקע, שהוא ע"י צבע הנכנס בשריטה, אבל ר"ע מברטנורא ז"ל הנין שהקעקוע היא השריטה, והמכתב היא הרשימה, ולפי' המקרא וכתובת קעקע השרד, וענינו וכתובת בתוך הקעקע לא תתנו בכס, והתנא שנה עד שיכתוב ויקעקע נמשך אחר לשון המקרא, ולדברט לאון המקרא ולפי' התנא הכל על הסדר: בבס, לא אמר בכסרכס, לפי שאיש כמו שרט בצבאר, לא בעור הנשר, כמו אדם כי יהיה בעור נשרו (לעיל י"ג ב'), ואם בארנוהו: (כט) אל תחלל את בתך להונותה, לפי שעם קדוש אתה לי, א תנהגו בורעבס מנהג תולין שטריגים כהן שאר העמים, שי' בהן קדשות ומוסקרות לכל בעבור אהבן, ואתה א תחלל את בתך להפקירה לזנות לכל, ובכ"ז זה חפילו למוסרה לאיש אחר שלא לשם אישות וקדושין, שאם הותר דבר זה, ימוסרנה היום לזה וימחר לאחר, והיא תמסור ענמה בעבור אהבן לכל דורש אותה, והרי היא מוסקרת לכל, ועליה נאמר לא תהיה קדשה בבנות ישראל (דברים כ"ג י"ח), ואינו דומה לאונס ומפתה שחייבה תורה ממון ולא מלקות, כי אונס ומפתה מקרה, לא מדעת אביה, וגם היא לא הכינה ענמה לכך, אבל מוסר בתו או היא שמוסרת ענמה בשביל ממון וכיוצא תולין הוא, שאעפ"י שפניו הבא על הפנייה שלא לשם אישות לא עשה זונה, כאן תבוא לידי זנות ממש, שיבוא עליה גם מי שאין קדושין תופסין לו בה, שהרי תהיה מוסקרת לכל, ועל כן אמר להונותה, שעל ידי שמוסרה שלא לשם אישות, יעשה זונה, ולכן חפיו מוסרה למי שקדושין תופסין לו בה עובר בלאו, וכן דעת רש"י ז"ל, ואין עוד עליו תננות הרמב"ן ז"ל: וכן הורה רמב"ם ז"ל, ויפה אמר רשב"ם ז"ל להונותה, זנות של פטויה להיות כקדשה, וכן שני בת' אל תחלל וגו', לא אמרתי לא תחלל שהוא לשם זנות, ואזהרה המוסר לכתרו בתו פטויה שלא לשם אישות, וכן היא המוסרת ענמה שלא לשם אישות: ולא חוננה הארץ, כלומר אם תעשה כן מתרבה הזנות בכל הארץ, בהיות קדשות מוסקרות לכל, כמעט ויש ואינו ילכו א הגער' (עמוס כ' ו'), ותלה הזנות בארץ, לפי שגם הארץ

תרגום אשכנזי

קדושים יט

דאמיט דאן לאנד ניכט און ציכטיג אונד פאללער שאנד טהאט ווערדע : (ל) בעאב אכטעט מיינע רודעטאגע , אונד האבט עהרפורכט פאר מיינעם הייליגטהום : איך , דער עוויגע ! (לא) האלטעט אייך ניכט אן טארטען בעשוועהרער אונד צייכען דייטלער , זוכט אייך ניכט דורך רואועלכע

תונה הארץ ומלאה הארץ זמה : את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו יגני יהוה : לא אל תפנו אר האבת ואל הידענים אל תבקשו לטמאת

תרגום אונקלוס

ד ש י

תטעי ארעא ותתטלי ארעא עצת חטאין : (ל) ית יזמי שבאי די לי תטרון ולבית מקדשי תהון בתלון אגא יי : (לא) לא תתפנון קתר פידון ודכורו לא תתבעון לאסתאקא בהון

לעשות במקום אחר ולא בארבעם וכן הוא אומר וימנעו רבנים וגומר (ירמיה ג) : (ל) ומקדשי פיראו לא יכנס לא במקלו ובמזבחו ובאכסודתו ובאבק שעל רגליו ואעפ"י שאני מזהירכם על המקדש את שבתותי תשמרו אין בנין בה"מ דוחה שבת : (לא) א תפט אל האבות אזהרה לבעל אב וידעוני בעל אב זה ע"ז המדבר מאחיו וידעוני המכנים ע"ז חיה שמה ידוע לתוך פיו והענש מדבר : אל

באור

קדושה , ואתה מחללה בדעות הזנות , באמרו ותחטפי ארץ בזנותך וברעתך (ירמיה ג' ב') , שהרי על העריות אמר ותקיא הארץ את יושביה (לעיל י"ט כ"ה) , ולא תקיא הארץ אתכם וגו' (שם כ"ט) , ומדברנו שם תבין שגלגל שחלל זרעו , גם חוטא בעבור הארץ : ומלאה הארץ , ע"י המעשים הללו תמלא הארץ זמה , שעל כל דרך ועל כל פתח עינים ישו קדושת להחטיא כל עובר ארץ , ורבה מחשבות זמה , ולשון ומלאה הארץ על יושבי הארץ כל עובר ושג עליה , כמו ומלאה הארץ דעה את ה' , ולפי שגלגל זה נכתב בעריות , ובאן מדבר בפטיה , אמרו בת"כ ר"א בן יעקב אומר מתוך שהוא בא על נשים הרבה ואינו יודע על איזו מהן בא , והיא שקבלה מאנשים הרבה , ואין יודע מאיזו מהן קבלה , שגג וכשא לבתו , שגג והשיאה לבנו , כמלא הוא גשוי לבתו , ובנו לאחותו , כמלא ממלא את העולם מותרים , וזהו פשט ישר , ומסכים עם מלת להזנותה : (ל) את שבתתי תשמרו , כבר נאמר בראש הענין (פסוק ג') להזהיר על קדושת המחשבה וכמ"ש , ועכשיו מדבר שהתיחדו ישראל לבד בזנות הללו , כי לא נזה שבת לשאר העמים ואם כלם נריכין להודות על חדוש העולם , ולכן אמר אל תחלל את צתך להזנותה , כדרך הקדושת שכל הארנות , אמר את שבתותי תשמרו , כי שם נאמר את ה' בני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם (שמות ל"א י"ג) , כי יום השבת הנאט' במעשה בראשית , היא דבקות האכינה בתחתונים , כי לאחר שכלה מלאכתו בשבת ימים , נכנס בעולמו לנרכו ולקדשו , וכאשר בני אדם בדורות הראשונים מאחרי ה' , בחר באברהם וברעו להיות להם לשהים , להשכין שבינתו בתוכם לבדם , ולכן אותם לבד נזהר על יום השבת שהיא קדש , להיות אות כי עם זו קדש הם , והאומר את יום השבת , יודע שהוא חרעו קדש , ולא יחלל זרעו בשאר העמים , גם ישמור מכל המעשים שהזהיר עליהן למעלה : ומקדשי היראו , מקדשי אשר נתתי בתוככם , תיראו יראת כבוד ולא תעשו דבר הגורם טומאת הארץ שמקדש ה' בתוכו , באמרו ולא תעמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה וגו' (במדבר ל"ה ל"ז) , ולפי שאמר ולא תונה הארץ וגו' שלא יגרעו טומאת הארץ , אשר ומקדשי תיראו , כלומר תנו כבוד לה' אלהיכם השוכן בארבעם , ומלת תיראו בארטהו (פסוק)

קדושים יט

תרגום אשכנזי קעו

בָּהֶם אָנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם :
לִבִּי מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם וְהִדְרָתָהּ
פָּנֵי זָקֵן וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֵיךָ אֲנִי

צו פֿעראונרייניגען : איד ,
דער עוויגע , אייער גאטט !
(לב) פֿאַר איינעם גרוואען
הויפטע זאָלל'זט דוא אויף-
שטעהו , דאָ אַנזעהען איינען
אַלטען פֿערעהרען : אונד
איד

יהוה

דאָרוך עהרפֿורכט בעצייגען פֿאַר דיינעם גאטטע ,

תרגום אונקלוס

ר ש"י

בְּהוֹן אָנָּה יי אֱלֹהֵינוּ : (לב) טו קדמ
דספר באַזריתא תקום ותהדר אפי
קבא ותתהל טאלהא אָנָּה "

תבקשו • להיות עסוקים עם אדם תעסקו עם
אדם מטמאין לפני ואני מתעב אתכם : אני ה'
אלהיכם • דעו את מי אתם מחליפין בני :
(לב) מפני שבה תקו' יכול זקן אשמי ת'
זקן אין זקן לא עקנה חכמה : והדר' בני זקן •
אזוהו

באור

(מק"ב) שהוא יראת רוממות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל אזוהו מורא לא יכנס להר הבית במקלו
במרוצתו בשבעליו באסוכתו ובאבן שעל רגליו ולא יעשו קפנדריא ורקיקה מק"ו, כלומר לו
קן פשולת המורא, שיכבד המקום הנורא הזה בכל אה, ועיקר המורא והכבוד בלב בעבור כבוד
המק"ו : (לא) אל חפנו, כמו א תפנו אל האלילים (פסוק ד') והפנייה כולל הכל, לפנות
הדיוקן בלב להאמין במעשים המתועבים הללו ולא יהיו אותם, ולשאול בהם גם לעשותם, ואם
כן מקרא זה אזהרה לבעל אוב וידעוני העושה מעשה והן במקילה, ואזהרה על השואל מבעל
אוב וידעוני, ששניהן פסוקי אחרים, ואפילו הנטייה במחשבת הלב, וכן יש להוכיח מכרייתא
ת"כ שזכרה שתייהן, אבל לא ימכא כך מעביר בנו וכתו באוגו' ושואל אוב וידעוני (דברי י"ח
ו"ח), מדבר בבעל אוב וידעוני עבמן, שהן שואלין באוב, וכמו כל האמורים בכתוב זה
עשין מעשה, אבל השואל בבעל אוב באזהרה, ולכן שנה במעשה (סנהדרין דף ס"ה ע"א) הרי
אין במקילה, והבאאל בהן באזהרה, לא שנה ושואל בהן, כי השואל באוב הוא העושה מעשה,
כלל הנשאל אינו אלא השואל מבעל אוב, שהוא נשאל מבעל אוב, כמו שאמרה את מי אעלה לך
(שם ח"ד ק"ח י"א), והתוספו ז"ל עם שהקשו אים כתוב זה אזהרה לנשאל בהם יתחייב כרת,
הרי אמר (פרשה ד' ו') והנפש אשר תפנה א האובות וא הידעונים לזנות אחריהם וגו' והכרתי
איש מקרב עמו, אין הכתובים דומים כי להלן מפורש אכל לזנות אחריהם, שהוא העושה
מעשה וחייב כרת, וכן כל לזנות על המעשה, כמו לזנות אחרי העוול (לקמן ד' ה'), כי
חל לזנות (לקמן כ"א ו') : האבת, שם התועבה כך היא, והעושה מעשים או נקרא בעל
אוב, כל' איש העוסק במעשה האוב, וראיה ועשה אוב וידעוני (ד"ה ב' ל"ג ו'), וכן בקשו לי
אם בעלת אוב (ש"ד ח"ו), קסמי נא לי באוב (שם שם ח'), וכן הידעונים שם התועבה,
אין נודע לנו מה הם המעשים הללו, ורבותינו ז"ל אמרו בעל אוב, זה פיתוס היודבר משחיו,
ידעוני זה המדבר בפיו, ושתייהן מעשה כפסים ע"י נגלת של מת וענס של חיה שמה ידוע
אין להאריך בזה, שכבר נכרתו דברים או מדורות רבים מן הארצות הידועות לו : אך
הבקשו לטמאה בהם, כל מבקש ככסף לדבר בכל לב, כמו אים תבקשנה ככסף (משלי ב'
) , כי אינו מזהיר א תפס לדעת מה מעשיהן, שאם עושה כן להבין ולהורות מותר, כמו
אמרו לא תלמד לעשות, אבל אתה למד להבין ולהורות, על מה הזהיר אל תבקשו לעמא
בהם, לתור אחריהן מאהבתו אותן לטמאה בהם להתעמא במחשבות הללו שועאת כסף, כמו
מחשבות ומה המסחיתים הנפש ומטמאים אותה כן או, והוא אמרו בת"כ, מלמד שאין באי
לבו על האדם, אלא כ הפנה דעתו להן ונעמא להן, כלומר לא בשחושב עליהן צלי פניית דעתו
עומאה, ובמחשבות עריות שאין לומר עליהן שישאוב להבין ולהורות כאמר סתם א תעמא בכל
למה (פרשה י"ח כ"ד) : אני ה' אלהיכם, אשר נתיית אתכם קדושים תהיו כי קדוש אני ה'
היכם, כמו שפי' במשנה תורה נפרשת כי אתה נא א הארץ וגו' : (לב) מפני שיבה תקום,
אמר

תרגום אשכנזי

קדושים יט

אך, דער עוינע! (לג) ווען
איין פֿרעמדער זיך אין אייערם
לאַנדע אויפֿהאַלט: וָאָ מײַסט
איהר איהן ניכט

יהוה: ם רביעי ששי לג וְכִי־יִגֹּר
אַתָּה גַר בְּאַרְצֶכֶם לֹא תוֹנֶה

אתו

ר שׁי

תרגום אונקלוס

אזיהו הדו' לא יטב במקומו ולא יסתי' את דבריו
יכול יענים עיניו כמי שלא ראוהו לכך נאמר
ויראת משהיך שהרי דבר זה מסור ללבטל
עושהו שאין מכיר בו אלא הוא וכל דבר המסור
ללבטל נאמר בו ויראת מאלהיך: (לג) לא תוטב
לונאת דברים לא תאמר לו אמע היות עובד
ע"א ועבשו אתה נא ללמוד תורה שנתנה מפי
הגבורה

באור

אחר שהזכיר על קדושת המחשבות מכל מחשבת הבל ואיליים וכשפים, שלא יפנה אחרי
המתפארים בידיעת הטומאות כמו מעוכן ומנחש ואוב וידעוני, נזה עתה שיכבדו את האמת,
ויתנו כבוד לחכמים וליודעים, והן על שתי דרכים, הדרך האחד שחכמו על ידי נסיונות צרות
שנים, כי הישישים נימיהם הרבים עמדו על דברים רבים מה טוב ומה רע, כאמרו בישישים חכמי
וגו' (איוב י"ב י"ג), והדרך השני על ידי התורה, שלמד תורה וחכמה, וזה יתכן גם צעיר
לשנים, והוא נכבד מן הראשון מאד, ועל הראשון אמר מפני שיבה תקום, כשתראה עובר
תקום מפניו לכבדו, וכל שיבה במשמ' כמו שאמרו (קדושין דף ל"ב ע"א) איסי בן יהודה אימר
כל שיבה במשמע, ואמר ר' יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה, אפי' נזר בחורה בעברו לפניך תקו'
מפניו להראות שאתה חולק כבוד גם לבעלי החכמה מנזר הנסיון, ואם השב לא עשה כלום
בבחינתו, לא רוב שנים יודיעו חכמה מעצמן, ועל כן נאמר שם דבר שיבה, ולא שם התאמר
שב, כי חלוקת כבוד היא, לשיבה שהודיעה לו חכמה, לא בעבור פני השב, ואח"כ אמר
והדרת פני זקן, זה חכם בתורה, שראוי לכבוד מפני כבוד נשמתו שנתה לבו לעמוד בתורה
וכעשה חכם, וזהו פני זקן, כי הפנים על הנפש, כמו שנארטו (פסוק ט"ו), ומלת הדר טמל
על היתרון כמו שנארטו (שם) שיהיה יתרונו בלבך על שאר בני אדם, וזה דרך אלהב חכמה
שיהדר בלב ובמעשה את החכמים, וכן אמרו ז"ל חזיהו הידור לא יטב במקומו ולא ידבר במקומו
ולא סותר את דבריו, ידומה לזה אמרו במורא אב ואם כו' (פסוק ב') וכל שכן שיקום מפניו
שחייב אפי' לשב אשמי: ויראת מאלהיך, כבר נארטו (פסוק י"ד), שנהיות אחריו מ"ס הוא
יראת שנים, ונכתב על דבר מסור ללב, שאינו יכול להודע לאדם אחר, לפי שלעיני אדם יקום
ויהדר את החכמים בדברים ובמעשים, ובלבו יהיה בזה חכמה ונוסר, או לפי שזכר הוא
להם יתרחק מחברתם שלא ינטרף להדרם, על כן נאמר על זה ויראת משהיך, גור לך מפני
להיך הבוחן לבנות, כי יביאך במשפט על בזיון תורתו ויראיו, וגם רבותי ז"ל בת"כ פי' קן,
לא שדברו על חלק המעשה, שאמרו יכול אם ראהו יענים עיניו כאילו לא ראהו, הא כל דבר
שהוא מסור ללב נאמר בו ויראת משהיך: (לג) וכי יגור אתך גר, זה גר צדק, ופרשטו
(פרשה ט"ז ד"ט): בארצכם, גם בח"ל אסור להיות הגר, ונכתב בארצכם לפרש הנהגה
זו מה היא שנהיותה ארצכם, שנתתי לכם לנחלה, פן תאמרו לט נתנה מורשה, ויקל בעיניך
הגר הגר אהכם, שאין לו חלק ונחלה נה, ותוט אותו בדברים להשפילי ולבזויתו, וכן כלל
הנחלה שנמקרה על בעלי הכח נגד חסרי כח, שגרויחים ומסרון החלש כנגדם, כמו יתום
ואמנה הוטו בך (יחזקאל ד"ב ז'), והאכלתי את מוניד את בשרם (ישעיה מ"ט ד'), וכן לא חט
איש את אחיו (פרשה ד"ה י"ד), בהיותו דל השפל מניך, וכן כאן, וכמו שפרשט שאיחזק
בעיניך בעבור שהוא מעם אחר ומארחן אחרת, ורבותי אמרו בת"כ שלא תאמר לו אמע היות
עובד עכו"ם ועבשו נכנסת תחת כנפי השכינה, גם זו פרט מעניני ההנאה, וחכרוהו לט
שטהג גם בגלות שאין לנו ארץ נחלה להתפאר בה: (לד) יהיה לכם הגר, כבר אמר לה
(בעדבר ט"ו ט'), תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אהכם, לא כאורח מכת ית

קדושים יט

אתו: לך באזרה מכם יהיה לכם
הגר והגר אתכם ואהבת לו
כמוך כי גרים הייתם בארץ
מצרים אני יהוה אלהיכם:
לש לא תעשו עול במשפט

במדה

תרגום אשכנזי קעז

ניבט דריקען: (לד) דער
פרעמדלינג, וועלכער זיך
בייא אייך אויפהאלט, זאל
אויך זאגן אלס איינהיימישער
זיין, דוא זאללזט איהן ליבען,
וויא דוא דיך זעלבט ליבזט:
דען איהר זייט אויך פרעמד-
לינגע געוועזען אים לאנדע
מצרים: איך, דער עוויגע,
איינער גאטט! (לה) איהר

זאללט קיין אונרעכט טהון אים געריכט: אין

רש"י

תרגום אונקלוס

הגזירה: (לד) כי גרים הייתם. מוס שבך
אל תאמר לחברך: אני ה' אלהיכם. אלהיך
ואלהיו אני: (לה) לא תעשו עול במשפט.
אם לדין הרי כבר נאמר לא תעשו עול
במשפט. ומה משפט השטי כאן היא המדה
והמשקל והמשורה מלמד שהמודד נקרא דיין
שאם שקר במדה הרי הוא כמקלקל את הדין
וקרוי עול שאוי ומזוקן חרס ותועבה ונורס
למשה דברים האמורים בדין מוטא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה

באור

חשוב לכם הגר הגר אתכם: ואהבת לו כמוך, זאת המליצה פרשטה (פסוק י"ח), ולא
היה נרדף להאמר, שכבר נכלל במצוות ואהבת לרעך כמוך, אבל נכתב לעבור עליו בשני עשין
לפי שגם לחסות תחת כנפי השכינה, וכן לא תונו אותו, כבר נאמר כן בישראל וגר נדק בכלל,
וגאמר עוד וגר לא תונה, כל זה לעבור בלאוין הרבה, וכמו שאמרו (כ"מ דף כ"ט ע"ב), וכן
לענין האהבה אטו חביבן משום ואהבת לרעך כמוך, ומשום ואהבת לו כמוך, וכן אמר רמב"ם
ז"ל בס"ה עשה (ר"י), וטספ על זה נאמר ואהבתם את הגר (דברים י"ט), ומה טובים
דברי רבותינו ז"ל טוב על הגר כמו שטוב על עמו, שנאמר ואהבת את ה' אלהיך,
ונאמר ואהבתם את הגר, ולא אמרו טוב על כל אדם ואהבת לרעך כמוך, שאיני דומה הנאמר
בלמ"ד, שאינו סגולה פרטית בנאהב למנות אהבת המקום ב"ה שנאמר בזה את, כי אין קץ
למנוולותיו העליונות המעוררות אהבתו אותו, אבל בגר אמר ואהבתם את הגר, בעבור שיש
בו סגולה פרטית יותר משאר בני אדם, שעוב ארצו ועמו ומעשיו, ובא לקבל עליו עול תורה
ומצוה, וזה דומה אל ואהבת את ה' אלהיך, וראב"ע ז"ל פי' לרעך, על דעת רבים שהלמ"ד
טספ כלמ"ד לאבנר ועל דעתיה שהיא כמשמעו שאהב הטוב לחברו כמו לנפשו, אבל א"כ חסר
חסר מלת את הטוב בכתוב, והוא קרוב לדברי רמב"ן ז"ל שמדבר על סוד הקבאה מן הנפש
בכל הדברים, וכפי מ"ש למעלה (פסוק י"ח) מתישב הכל: כי גרים הייתם בארץ מצרים,
והמגריים הונו אתכם והעבדו ככם בפרך, שאמרו לנו הארץ ונפרעתי מהם ביד חזקה להשיב
חרפתם אל חיקם, כי היו סדרי המכות מכוונות להכניע גאון לבם, כמו שנאמר בס' ח"ש,
על כן תשמרו אתם ולא תונו את הגר בארצכם [א"ה], עיין מה שכתנתי למעלה (שמות כ"ב
ט"ז): [א"ה] אני ה' אלהיכם, אשר עשה למענכם נסים ונפלאות, והגדלתי אתכם על אדוניתכם
ומוטיכם: (לה) לא תעשו עול במשפט, אם לדין הרי כבר נאמר לא תעשו עול במשפט,
ומהו משפט השטי כאן, היא המדה המשקל והמשורה, מפי' רש"י ז"ל, יוכן הוא שטי בתי"ב,
והוא

תרגום אשכנזי

קרושים יט

בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשׁוּרָה :
לוּ מֵאוֹנֵי צְדָק אֲבִנֵי צְדָק אֵיפֶת
צְדָק וְהָיוּ צְדָק יְהִי לָכֶם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם :
לוּ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֵת

אין מאס דער פלאצען , אים
געוויכט , אונד אים מאס דעו
הויפענו : (לו) ריכטיגע וואגע ,
ריכטיגעו געוויכט , ריכטיגעו
שעפעלמאס אונד ריכטיגעו
קאנגענטמאס מיסט איהר
האכען : איך , דער עוויגע ,
אייער גאטט , דער איך אייך
אוי דעם לאנדע מצרים גע
פיהרט האכע ! (לו) בעאכ
אכטעט אללע מיינע גע
ועטצע אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּמִשְׁחָתָא בְּמִתְקֵלָא וּבְמִסְכֵּלָתָא :
(לו) טאונן דקשוט טתקלן דקשוט
טקילן דקשוט והיו דקשוט יהוון לבון
אנא יי אלקכון די אפקית יתבון
טארעא דמצרים : (לו) ותמרון ית
כל קוטי וית כל דיני

וויפיל את ישראל בחרב ומגלה את מארנס :
במדה . זו מדת ארץ , במשקל , במשעלה
ובמורה . היא מדת הלח : (לו) אבני צדק .
הם המשקולות שזקלין כנגדם : איפה . מדת
היבש : הין , זו מדת הלח : אשר הוצאתי אתכם
על מנת כן . ד"א אני הבחנתי במצרים בין
טיפה של בכור לטיפה שאיט של בכור ,
ואני הכחמן ליפרע ממי שמומן עסקותיו

כאור

והוא כשט הכתוב , ומלת במשפט על כל תקן דבר הצינית לכ כפי הצדק , ויראה בעיני כי
כאן מדבר עם שרי הארץ שהם המנדקים המדות והמשקלות והאימות , שלא יעשו על במשפטם
להקטין או להגדיל להעשיר יחידים במדינה וכיוצא , ולהלן נאמר לא יהי לך כביסך אבן ואבן
וגו' (דברים כ"ה י"ג) לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה וגו' מדבר עם היחיד לא יהיה לו אבן
קטנה למכור , ואבן גדולה לקנות בה , חס לא ימכר בשרי הארץ , חסו כביסך בביתך , וכאן
אמר במשפט וכאן רכיס : במדה , במדת קרקעות , שצריך לה סכמת העדידה והם יודעים
משפט הדבר , רק ישו את ההמון : במשקל , כולל המאזנים והאכנים : ובמשורה ,
פי' רש"י ו"ל זו מדת הלח , ואם מלאט ומים במאורה תשתה (יחזקאל ד' י"א) , איט ראה כי
היא מדת הלח לבד , אולי הוא שם עדה ללח וליבש , ומן הכתוב שלאחריו נראה כן , שנגד
משקל אשר מאוני צדק אבני צדק , ונגד עזובה אשר איפת צדק והין צדק , שהן מדות יבש ולח
[א"ה , קו"ל אמרו שהמאורה אחד משלשים ושלש בלב , ובת"כ בחלקו בה] : (לו) מאוני
צדק , מאזנים העשויין כדון , לא מאוני ערמה , שבעה עיני ערמה יא במעשה מאזנים כידוע :
אבני צדק , הן המשקולות שזקלין כנגדן , מפי' רש"י ו"ל : איפה , היא מדת היבש :
והין , זו היא מדת הלח : אני ה' אלהיכם , הייתי לכם לאלהים , לנזור עליכם חקים
ומשפטים , לא הודעתים לכל נוי : אשר הוצאתי יגו' , כמו אבני ה' אלהיך אשר הוצאתיך
מארץ מצרים (שמות כ' א') , לפי שחתם כאן הענין כלי אשר בסוף אשר הוצאתי אתכם מא"מ ,
אתם קבלתם עליכם עול מלכותי במצרים , ועל תנאי זה הוצאתי אתכם עשה , קבלתם עליכם
מלכותי קבלו גזרותי , זהו כפי המשפט , אבל דבותינו ו"ל פראוהו על ענין הסודך לו על תנאי
כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים , על תנאי שתקבלו עליכם מצות מדות , שכל המורה במצות
מדות מודה ביציאת מצרים , וכל הכופר במצות מדות כופר בי"מ , ויש בזה טובה ענוקה
פרשגיה כפי' לט' פ"ג (פרשה י"ב י"ג) : (לו) ושמרתם אה כל חקתי , ענין שמירה ועשייה ,
וענין

קדושים יט ב

כָּרִמְשֵׁמִי וְעֲשִׂיהֶם אַתֶּם

אֲנִי יְהוָה פ חמישי

כ א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה

לֵאמֹר ב ואֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

האֹמֵר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל

וּמִן-הַגֵּר י הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר

יִתֵּן מִזְרָעוֹ לַמִּלֵּךְ מוֹת יוֹמָת

עם

הדרגום אשכנוי קעח

אונר אללע מיינע רעכטע ,
אונר האלטעט זיא : איד ,
דער עוויגע !

כ (א) דער עוויגע שפראך
פערנער צו משה ,

וויא פאלגט : (ב) זאגע אויך
דיועו דען קינדערן ישראל'ז :

יעמאנד פאן דען קינדערן
ישראל'ז , אדער איין פֿרעמדיג

דער , דער זיך אונטער דעם
פאלקע ישראל'ז אויפהאלט ,

אונר פאן ווינעס זאמען דעם
גאטצען מלך איבערגיכט ,

דאן זאלל געטארטעט ווערדען :

תרגום אונקלוס

דיני ותעבדון יתהון אגא יי :

כ (א) וטליל יי עם משה למיטר :

(ב) ולבני ישראל תיטר גבר
גבר מבני ישראל ומגויזריא דיתגירון

בישראל די יתן מזרעיה למלך אתקטלא יתקמל

רשי

משקלותיו צמלח להוכיח את הכריז' שאין מכירין
בהם :

כ (ב) ואל בני ישראל תאמר . עונשין על
האזהרות : מות יומת . כב"ד ואם אין כח כב"ד

עם הארץ מסייעין אותן : עם הארץ . שגטו
כבראת
עטא

באור

אנין חקים ומשפטים בארנו למעלה (פרשה י"ח פסוק ד' ה'), וחזר לאמרם כאן בגמר
הפרשה כלה :

כ (ב) ואל בני ישראל חאמר , כל האומר בפרשה שלמעלה שנהג בכל איש ואיש , כאמר
אל כל עדת בני ישראל , אבל פרשה זו שכתבו בה עונשין על האזהרות , דברים שכתבו

לכתי דינין , כאמר ואל בני ישראל תאמר : איש איש , לפי פשוטו ענינו כמו יהיה מי שיהיה ,
וכן בתרגום אשכנזי (יעמאנד) , רב"ע תרגום גבר עלי או סיב , ודבותיכו ז"ל בת"כ דרשו

עליו : ומן הגר , גר נדק : אשר יתן מזרעו למלך , יש חכמים אומרים מולך ע"ז גמורה ,
ו"א שהיא מין ממיני הכשפים , ולדעת האומר שהיא ע"ז בא לעטש כרת וסקילה על כל העובד

ע"ז בעבודה זו של מולך אעפ"י שאינה עבודה המיוחדת לה , וכבר זכרנו (פרשה י"ח כ"א) ,
שלדעת רמב"ן ז"ל היו מעבירין הבנים באש ממש , והאש אוכלת בם עד שמתים , ודבותיכו

למדוהו בג"ש כאמר במלך לא תתן להעביר למלך , וכאמר להלן מעביר בנו ובתו באש , מה
להלן באש אף כאן באש , וכן משמעות הכתובים שנגדילים התועבה הזאת מאד על כל שאר

מיני ע"ז , ח"ו זה חלף בעבור שפיתת דם הבנים והבנות האבות , שכתבו ויכנו את בנות
הבעל אשר נגיף בן הטוס להעביר את בניהם ואת בנותיהם למלך אשר לא נזיתים ולא עלתם

על בני לעשות התועבה הזאת (ירמ' ל"ב ל"ה) , ואינו חייב אלא כשמעביר מזרעו , אבל המעביר
עצמו באש פטור כמו שאמרנו בגמרא , ואם רש"י ז"ל הוכיח מוסו"ף או שאין העברה באש למלך

מדינה , לא חנדה לנדה , כבר השיב רמב"ן ז"ל שנהעברה ראשונה חייב מיתה , וכשהעביר
עצמו פעם אחת ולא יכול לסבול , פטור מדין כ"ד , ומדברי רבותינו באגדה יש כמו ראיה
לדעת רמב"ן ז"ל , שמתקרא שהכאט הכתוב על העברה באש למלך כאמר בו אשר לא נזיתי ולא
עלתה